

HISTORIA

Zeszyt ćwiczeń

szkoła podstawowa

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 2017

Wydanie V (2023)

ISBN 978-83-02-22443-0 (zeszyt ćwiczeń w wersji elektronicznej – flipbook)
ISBN 978-83-02-16720-1 (zeszyt ćwiczeń w wersji papierowej)

Opracowanie merytoryczne i redakcyjne: **Łukasz Marks**
Redakcja językowa: **Anna Kapuścińska**
Redakcja techniczna: **Iwona Białkowska**
Projekt okładki: **Ewa Pawińska**
Projekt graficzny: **Ewa Pawińska**
Opracowanie kartograficzne: **Adrian Bergiel**
Fotoedycja: **Ignacy Składowski**
Skład i łamanie: **Shift_Enter**

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
00-807 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 96
KRS: 0000595068
Infolinia: 801 220 555
www.wsip.pl
Druk i oprawa: DRUKARNIA STS, Lubasz

Publikacja, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy cudzą własność i prawo.
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

Spis treści

O zeszytce ćwiczeń	5
--------------------------	---

Dział I

Zapoznaj się z historią

1. Historia... Co to takiego?	6
<i>Poznaj to, co nieznane. Archeologia</i>	8
2. Wśród starych ksiąg, obrazów i budowli	10
3. Kiedy to było? Historia zegara i nie tylko... ..	12
* Palcem po mapie	14
To już znamy, powtarzamy	16

Dział II

Moja historia, moja ojczyzna

4. Ja i moja historia	18
5. Wielka i mała ojczyzna	20
<i>Poznaj to, co nieznane. Polska niejedno ma imię</i>	23
6. Nasze polskie symbole	24
7. Legendarne początki	26
To już znamy, powtarzamy	28

Dział III

W Polsce Piastów i Jagiellonów

8. W czasach Mieszka i Dobrawy	30
9. Bolesław Chrobry – pierwszy król Polski	32
<i>Poznaj to, co nieznane. Koronacja</i>	34
* Wśród średniowiecznych zakonników.....	35
10. Polska Kazimierza Wielkiego	36
11. Jadwiga i Jagiełło – unia dwóch państw	38
12. Wielka wojna z Krzyżakami	40
* Rycerze i turnieje	43
13. Astronom, który poruszył Ziemię	44
To już znamy, powtarzamy	46

Dział IV

W czasach zwycięstw i latach niewoli

14. Jan Zamoyski – wódz i mąż stanu	48
15. W czasach skrzydlatych jeźdźców	50
* Epoka stanisławowska	52
16. Insurekcja kościuszkowska	54
17. Dał nam przykład Bonaparte	56
18. Powstańcy styczniowi i podziemne państwo	57
* O polską mowę	58
19. W laboratorium wielkiej uczonej	60
To już znamy, powtarzamy	61

Dział V

Trudne dzieje ostatnich stu lat

20. Józef Piłsudski i jego żołnierze	62
* Bitwa Warszawska	64
21. Miasto z morza	65
22. Szare Szeregi	66
<i>Poznaj to, co nieznane. Powstańcza barykada</i>	69
23. Żołnierze niezłomni	70
24. Bohaterowie Solidarności	72
25. Papież Polak	74
To już znamy, powtarzamy	76

* Tematy „z gwiazdką” to propozycje dodatkowych lekcji, do wyboru przez nauczyciela w porozumieniu z uczniami.

O zeszyście ćwiczeń

Zeszyt, podobnie jak podręcznik, został podzielony na pięć działów tematycznych, a każdy dział – na rozdziały odpowiadające kolejnym lekcjom.

DZIAŁ V. TRUDNE OZIEJE OSTATNICH STU LAT

20. Józef Piłsudski i jego żołnierze

1. Uzupełnij teksty A i B wyrazami z ramki – wpis je w odpowiedniej formie gramatycznej. Zastanów się, kto mógł wypowiedzieć te słowa? Podpisz postacie przedstawione na fotografiach. W każdym dymku wpis literę, którą została oznaczona właściwa wypowiedź.

Austria • Rosja • Niemcy • Francja • Wielka Brytania • polski • austriacki • rosyjski • powstanie • państwo • przysięga • polityczny • cenzor

Wypowiedź _____

A. Uważam, że powinniśmy blisko współpracować z _____. Na terenie zaboru _____ utworzyłem już oddziały wojskowe, z którymi wkroczę na ziemie zaboru _____, by wyzwolić tam _____. Będziemy współdziałać też z Niemcami, ale nigdy nie złożymy przysięgi na wierność ich _____.
B. Uważam, że powinniśmy współpracować z _____, a także z jej sąsiadkami _____ i _____. Będę też prowadził na Zachodzie działalność polityczną. Choć przedstawić świat, że _____ narodził się na własne _____.

2. Poniżej przedstawiono plan i mapę. Podpisz je właściwymi nazwami (plan lub mapa). Podkreśl na zielono tytuły mapy i planu, a czerwoną linią obwiedź ich legendy.

Wysjaśnij, czym różnią się plany od map.

Kolejne numery i tytuły lekcji są takie same jak w podręczniku.

Różnorodne polecenia pozwalają na ćwiczenie umiejętności pracy z mapą, ilustracją czy tekstem.

3. Odczytaj ukryte w rebusie hasło, a następnie wyjaśnij jego znaczenie.

M=P

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

4. W podręczniku przedstawiono różne legendy, ale być może znasz jeszcze wiele innych. Dopasuj ilustracje do odpowiednich legend. Przy każdej ilustracji wpis literę, którą oznaczono właściwą legendę. W razie potrzeby zajrzyj do książki z polskimi legendami.

A. legenda o warszawskiej Syrence
B. legenda o złotej kacze
C. legenda o tatarskim zbójniku Janosiku
D. legenda o Borucie, diabłu spod Łęczycy
E. legenda o warszawskim baryłko

ODDZIAŁ: ZAPOMNIĄ SIĘ Z HISTORIA

To już znamy, powtarzamy

1. Rozwiąż krzyżówkę i wyjaśnij jej hasło.

1. Najdawniejsza epoka w dziejach człowieka.
2. Inaczej: stulecie.
3. Muzeum zorganizowane pod gołym niebem.
4. Następstwo jakiegoś wydarzenia.
5. Jest uznawany za pierwszego historyka.
6. Proszadzi wykopaliska, by odnaleźć przedmioty z dawnych czasów.
7. Miejsce przechowywania dawnych dokumentów.
8. Książka zawierająca zbiór map, na przykład historycznych.

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

Trudniejsze ćwiczenia, wymagające samodzielnego wyszukania informacji, zostały oznaczone **czerwoną gwiazdką**.

Na końcu każdego działu znajdują się ćwiczenia powtórzeniowe – **To już znamy, powtarzamy**.

1. Historia... Co to takiego?

1. W dwóch bardzo ważnych słowach, które poznałeś / poznałaś w rozdziale pierwszym podręcznika, pomieszały się sylaby. Uporządkuj rozsypanki i wyjaśnij odszukane słowa.

TO-HIS-RYK _____

KA-PO-E _____

2. Rozwiąż rebus. Czy zgadzasz się z zaszyfrowanym w nim stwierdzeniem? Zapisz swoją odpowiedź wraz z uzasadnieniem.

HIS

Y=IA

Ż=ST

A=A

ŻY

~~STKO~~

Rozwiązanie: _____

Odpowiedź: _____

3. Zabaw się w historyka. Czy pamiętasz, na jakie pytania musi odpowiadać? Oto zdanie mówiące o ważnym wydarzeniu. Przeczytaj je uważnie i odpowiedz na pytania.

W 1410 roku po długiej i zaciętej bitwie król Władysław Jagiełło pokonał Krzyżaków, którzy wcześniej atakowali jego królestwo.

A. Co się wydarzyło?

B. Kiedy się wydarzyło?

C. Dlaczego się wydarzyło?

D. Kto był głównym bohaterem wydarzenia?

* **4.** Przy każdej ilustracji wpisz nazwę odpowiedniej epoki. Aby wykonać to ćwiczenie, możesz poszukać wiadomości w internecie lub encyklopedii.

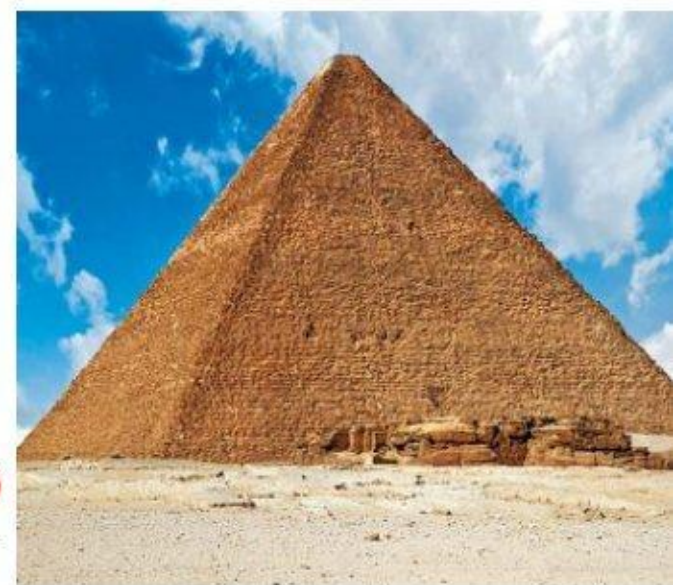

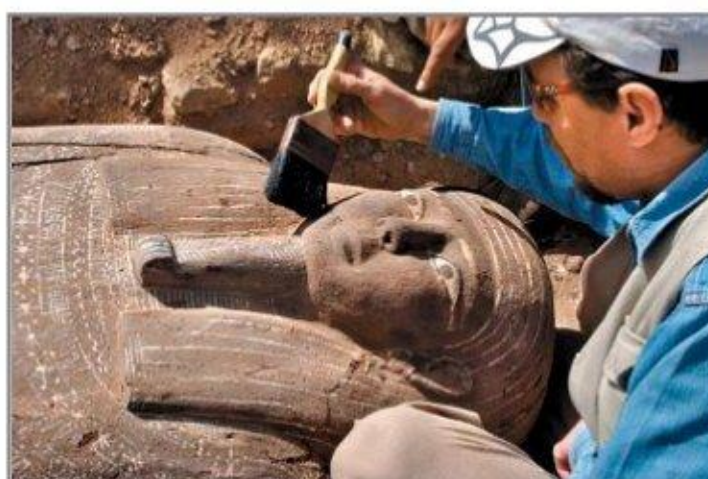

Archeologia

1. Wpisz do diagramu informacje dotyczące pracy archeologa. Skorzystaj z tekstu w podręczniku oraz własnej wiedzy. W tym zadaniu pomogą ci poniższe pytania.

- Kto to jest archeolog?
- Gdzie prowadzi poszukiwania?
- Jakie narzędzia wykorzystuje w pracy?

archeolog

2. Rozwiąż rebus i własnymi słowami wyjaśnij, co oznacza jego rozwiązanie. W odpowiedzi podaj przykłady przedmiotów, które można zobaczyć we wskazanym miejscu.

100

O=A

G=W

100

T=K

~~G~~ N=CH K=O

N=L

E=Z A=E

Rozwiązanie: _____

Wyjaśnienie: _____

2. Wśród starych ksiąg, obrazów i budowli

1. Przypomnij sobie nowo poznane pojęcia. Uzupełnij tekst podanymi w ramce słowami i wyrażeniami. Uważaj – jeden wyraz nie pasuje do żadnego zdania.

legenda • skansen • archiwum • źródła historyczne

Wszelkie zachowane ślady działalności człowieka to _____.

Miejsce, w którym przechowuje się dawne dokumenty, to _____.

Muzeum urządzone pod gołym niebem to _____.

2. Znasz już podział źródeł historycznych na pisane i niepisane. Przyjrzyj się ilustracjom i zapisz literę P obok tych fotografii, które przedstawiają źródła pisane, a literę N – obok tych, na których ukazano źródła niepisane.

3. Jak wiesz, źródła mogą nam wiele opowiedzieć o przeszłości. Pamiętasz informacje odczytane dzięki złotemu grzebieniowi (patrz: strona 13 w podręczniku)? Teraz czas na talerz. Odpowiedz na pytania.

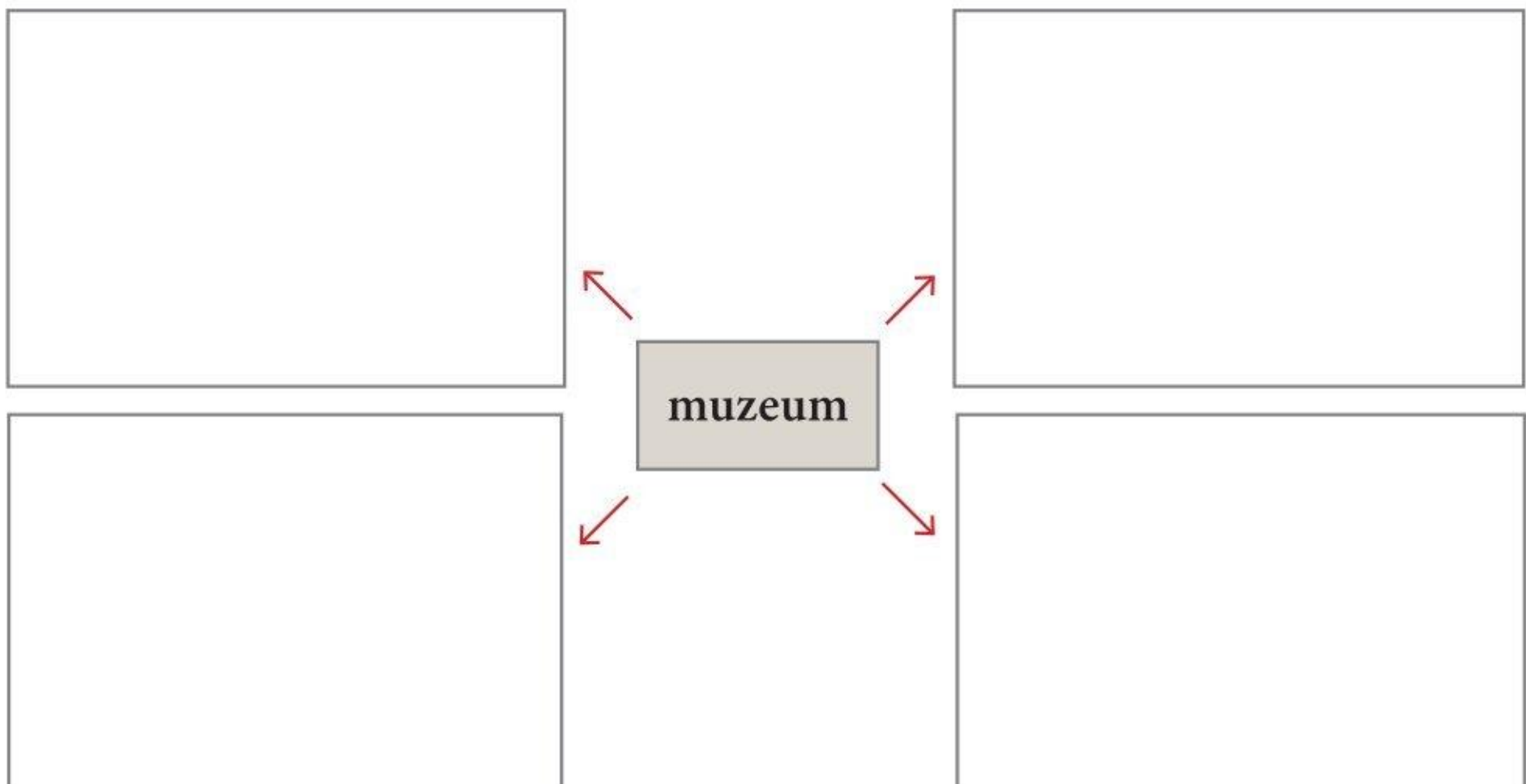

A. Do czego służył ten przedmiot?

B. Z czego został wykonany?

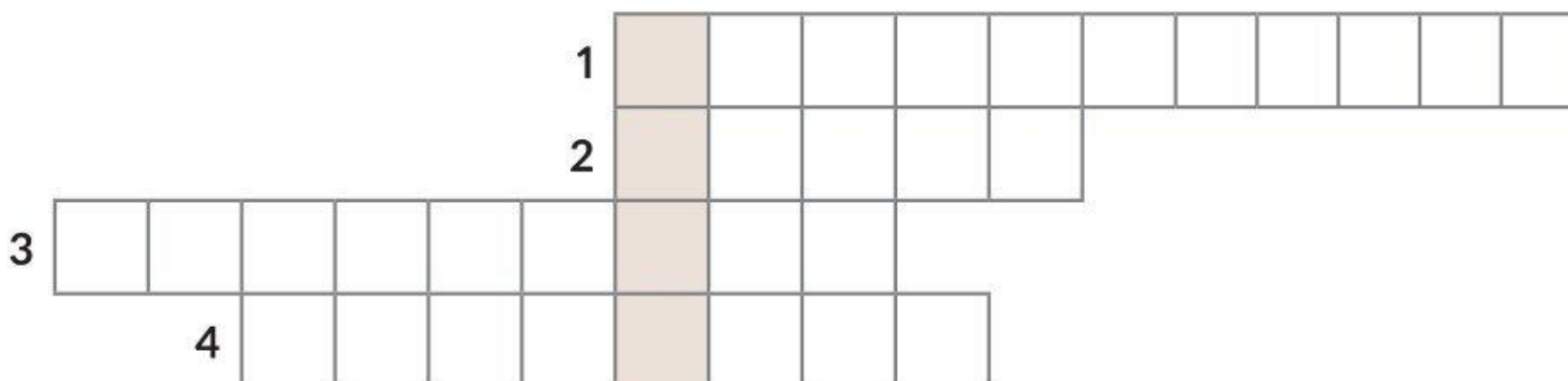
C. Co jest na nim przedstawione?

4. Ważnym miejscem dla każdego badacza przeszłości jest muzeum. Spełnia ono różne zadania. Uzupełnij diagram. Wpisz w puste ramki funkcje muzeum.

3. Kiedy to było? Historia zegara i nie tylko...

1. Rozwiąż krzyżówkę. Jej hasłem będzie „bohater” tej lekcji.

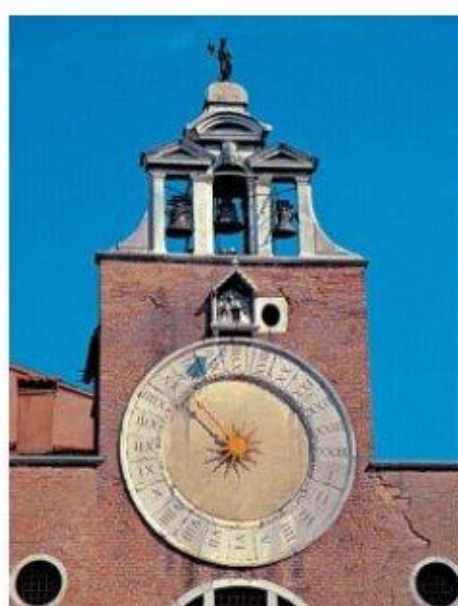
1. Nauka historyczna zajmująca się mierzeniem i obliczaniem czasu.
2. Odmierza godziny, minuty, sekundy.
3. Zawiera nazwy miesięcy i informuje o dniach świątecznych.
4. Jego narodzenie uznajemy za początek naszej ery.

Hasło: _____

2. Na ilustracjach przedstawiono zegary z różnych epok. Uporządkuj je w kolejności od najstarszego do najmłodszego. Wpisz w okienkach cyfry od 1 do 5. Cyfrę 1 umieść przy najstarszym zegarze.

3. Jak już wiesz, podczas zapisywania wieków historycy posługują się znakami rzymskimi. Znasz je z życia codziennego: oznacza się nimi na przykład klasy w szkole czy miesiące w roku. Dla utrwalenia zapisz podane liczby za pomocą znaków rzymskich.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21

4. Uzupełnij zdania znakami rzymskimi. Pamiętaj o nich również w zapisie połowy wieku. Następnie zaznacz wszystkie podane poniżej daty na osi czasu.

A. W 1025 roku królem Polski został Bolesław Chrobry z rodu Piastów. Stało się to w _____ połowie _____ wieku.

Wcześniej, w 1000 roku, władca ten spotkał się z cesarzem Ottonem III w Gnieźnie. Była to _____ połowa _____ wieku.

B. W 1410 roku rozegrała się wielka bitwa pod Grunwaldem. Stało się to w _____ połowie _____ wieku.

C. W 1674 roku na polskim tronie zasiadł król Jan III Sobieski. Stało się to w _____ połowie _____ wieku.

D. W 1795 roku w wyniku rozbiorów przestało istnieć państwo polskie. Stało się to w _____ połowie _____ wieku.

IX wiek	X wiek	XI wiek	XII wiek	XIII wiek	XIV wiek	XV wiek	XVI wiek	XVII wiek	XVIII wiek
---------	--------	---------	----------	-----------	----------	---------	----------	-----------	------------

* Palcem po mapie

1. Opisany w podręczniku Lwów kiedyś leżał w Polsce. To nie jedyne takie miasto. Są jednak dzisiaj w naszym kraju też takie miejscowości, które niegdyś znajdowały się poza jego granicami. Popatrz na mapy Polski współczesnej i tej sprzed blisko stu lat. Dla ułatwienia zostały narysowane jedna na drugiej.

A. Podkreśl czerwonym kolorem nazwy miast, które dziś znajdują się w granicach Polski, a wcześniej leżały poza nimi, a zielonym – miasta dawniej polskie, które dziś należą do innych państw.

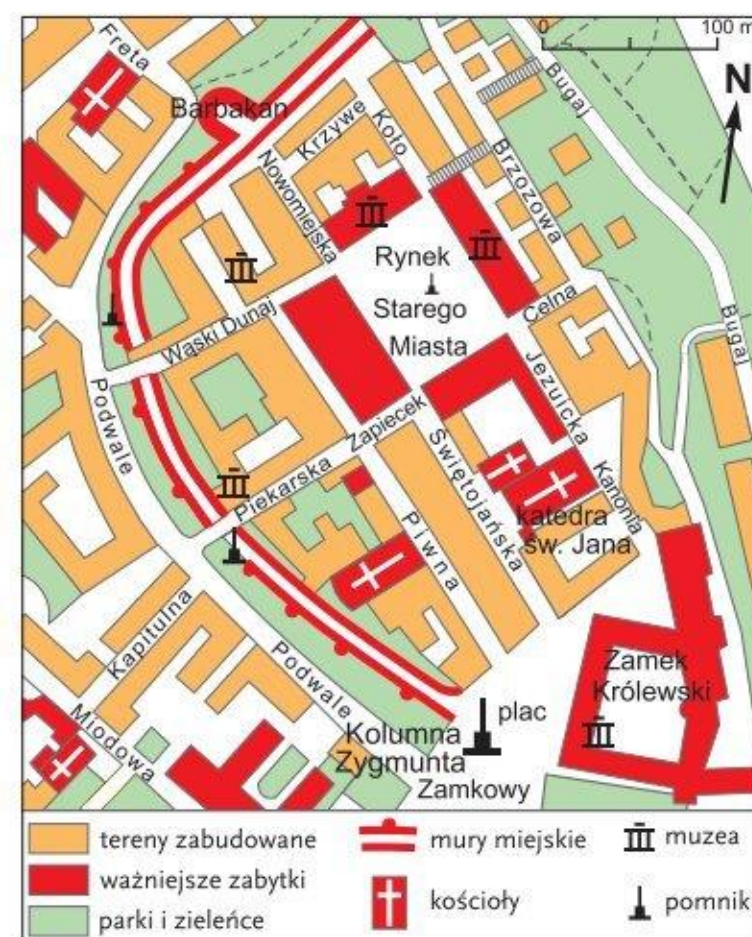
B. Jeśli na mapie nie ma twojej miejscowości, zaznacz ją i podpisz, a następnie – jeśli to konieczne – podkreśl odpowiednim kolorem (zgodnie z zasadą podaną w punkcie A).

2. Poniżej przedstawiono plan i mapę. Podpisz je właściwymi nazwami (plan lub mapa). Podkreśl na zielono tytuły mapy i planu, a czerwoną linią obwiedź ich legendy.

Polska w czasach Mieszka I

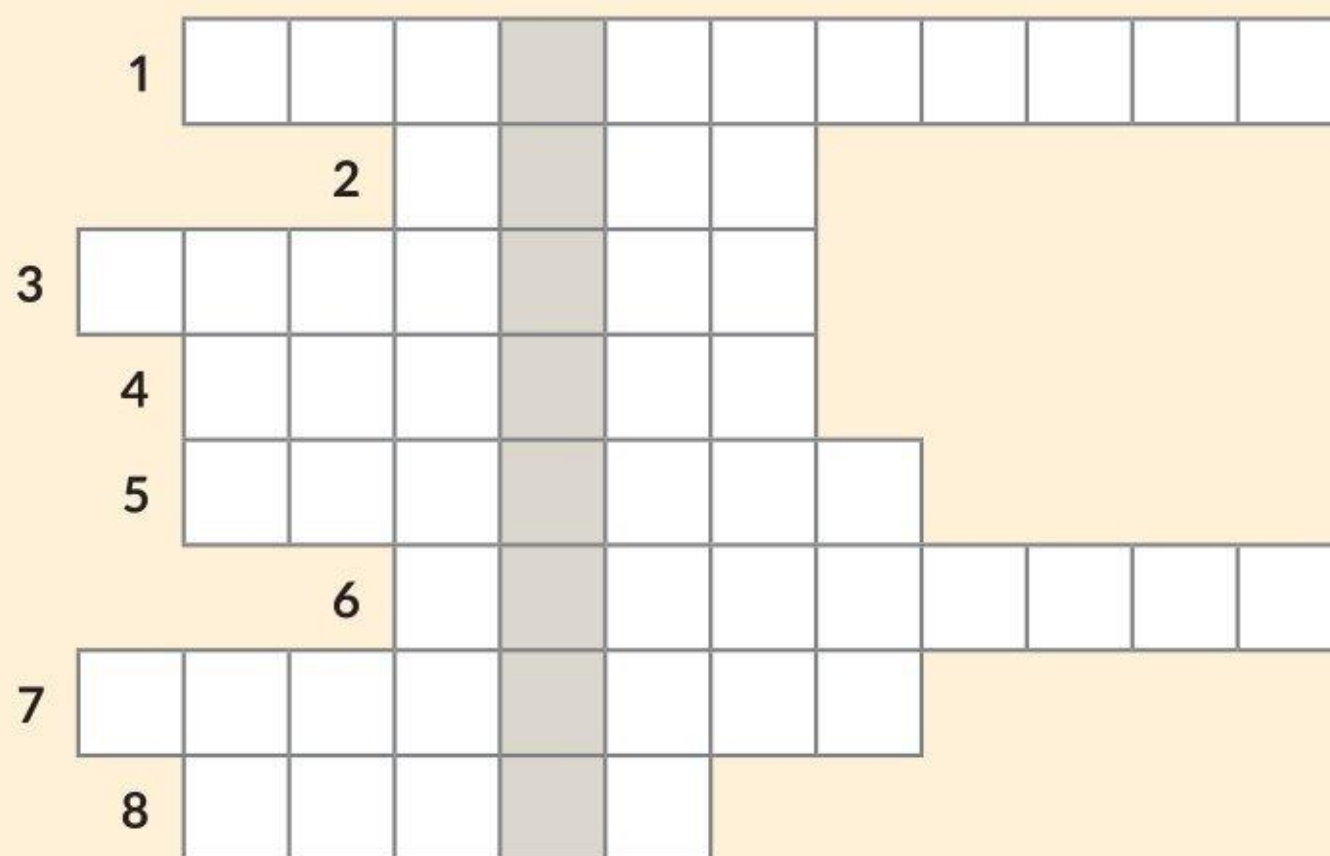
Stare Miasto w Warszawie

Wyjaśnij, czym różnią się plany od map.

To już znamy, powtarzamy

1. Rozwiąż krzyżówkę i wyjaśnij jej hasło.

1. Najdawniejsza epoka w dziejach człowieka.
2. Inaczej stulecie.
3. Muzeum zorganizowane pod gołym niebem.
4. Następstwa jakiegoś wydarzenia.
5. Jest uznawany za pierwszego historyka.
6. Prowadzi wykopaliska, by odnaleźć przedmioty z dawnych czasów.
7. Miejsce przechowywania dawnych dokumentów.
8. Książka zawierająca zbiór map, na przykład historycznych.

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

2. Poniżej w każdym z punktów zostały podane wiek i jego połowa. Do wieku i połowy dopisz dowolną, ale pasującą datę roczną. Jeśli dotyczy ona jakiegoś wydarzenia, napisz którego. Przykłady wydarzeń znajdziesz w podręczniku w rozdziale *Kiedy to było? Historia zegara i nie tylko...*

A. II połowa I wieku – _____

B. II połowa X wieku – _____

C. I połowa XIV wieku – _____

D. II połowa XVII wieku – _____

3. Wykonaj polecenia dotyczące obliczania czasu.

A. Bolesław Chrobry, pierwszy król Polski, zasiadł na tronie w 992 roku, a zmarł w 1025 roku. Oblicz, ile lat panował ten władca, i określ, na które wieki przypadł okres jego rządów.

B. Pierwszy cesarz rzymski Oktawian August rozpoczął rządy w 30 roku p.n.e., a słynny król macedoński Aleksander Wielki objął władzę w 336 roku p.n.e. Określ, który z tych władców pierwszy rozpoczął panowanie. Napisz, czy władcy ci rozpoczęli rządy przed narodzeniem Chrystusa czy po jego narodzeniu.

C. Starożytny Rzym został założony w 753 roku p.n.e. Określ, który to był wiek oraz jak nazywamy epokę historyczną, która wówczas trwała (w odpowiedzi pomogą ci schemat i oś czasu zamieszczone w podręczniku na stronach 7 i 20–21).

4. Ja i moja historia

1. Uzupełnij zdania słowami lub wyrażeniami podanymi w ramce. Pamiętaj o konieczności zastosowania odpowiedniej formy gramatycznej.

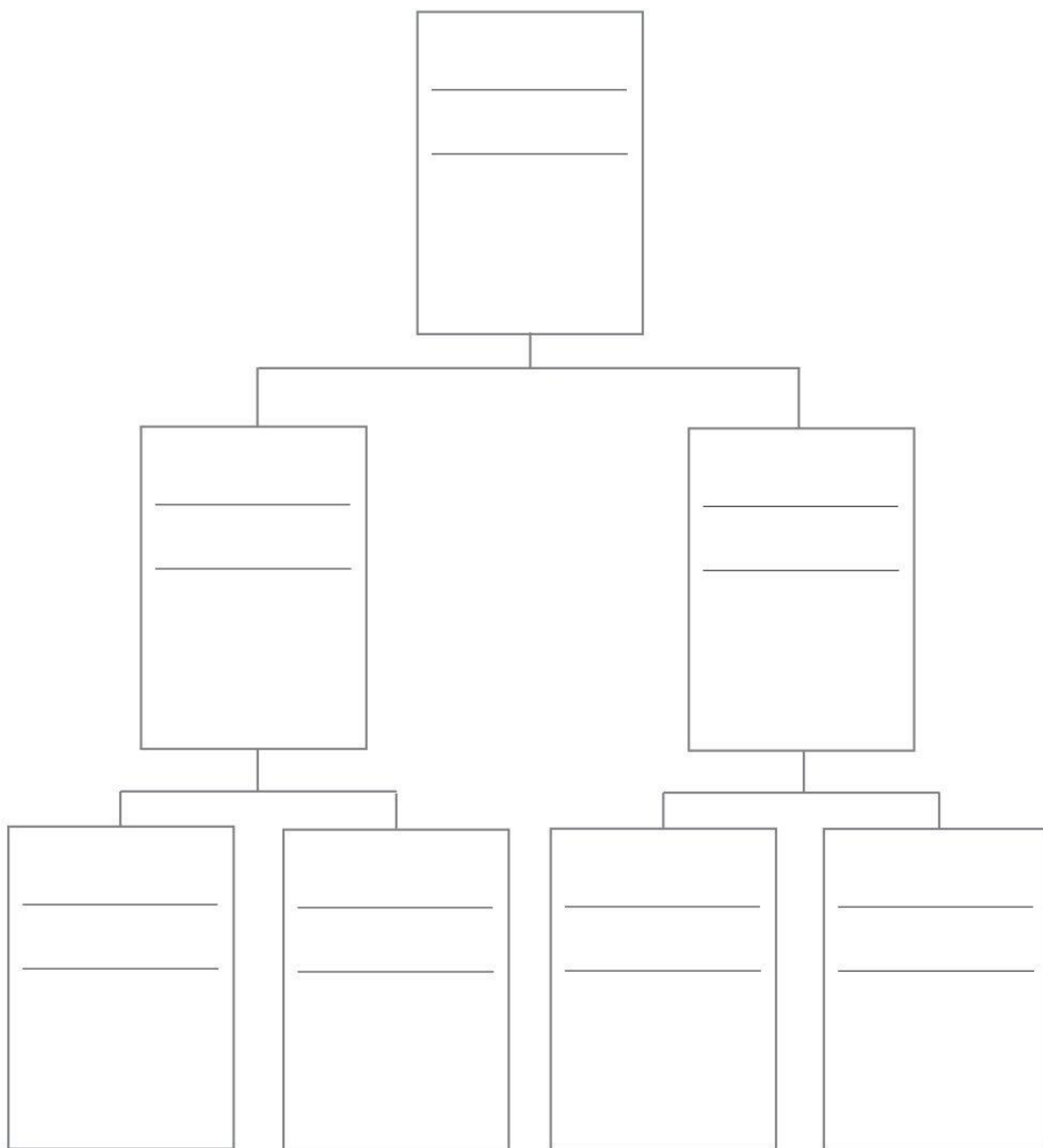
tradycja • pamiątka rodzinna • zwyczaj

Rodziny Janka i Kuby mają podobne _____. W każdą niedzielę jedzą obiad przy stole nakrytym białym obrusem. Wieczorami ojcowie czytają dzieciom bajki na dobranoc. W domu Kuby wybiera się je ze starej książki, która kiedyś należała do prababci chłopca. Książka ta ma olbrzymią wartość dla rodziców Kuby nie tylko ze względu na cenę. Jest po prostu _____. Tata Janka też ma na imię Jan, tak samo jak dziadek i pradziadek chłopca. To już _____ w tej rodzinie.

2. Twoje życie, choć jeszcze niezbyt długie, na pewno było już pełne ciekawych wydarzeń. Zaznacz je na osi czasu. Napisz też, jakie źródła mogłyby posłużyć do ich zbadania.

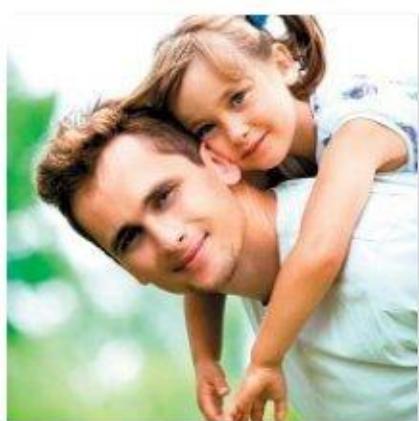
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

3. Uzupełnij schemat twojej tablicy przodków – postaraj się wypełnić jak najwięcej pustych ramek. Pamiętaj o wpisaniu dat urodzenia i – jeśli ktoś nie żyje – śmierci poszczególnych osób. Posłuż się odpowiednimi symbolami, które umieszcza się na tablicach genealogicznych (znajdziesz je w podręczniku na stronie 36). Jeśli chcesz, możesz wkleić w odpowiednich miejscach na tablicy genealogicznej zdjęcia członków swojej rodziny.

5. Wielka i mała ojczyzna

1. Rozwiąż rebusy. W ten sposób przypominisz sobie najważniejsze pojęcia z tej lekcji. Wyjaśnij je.

~~CIEC~~

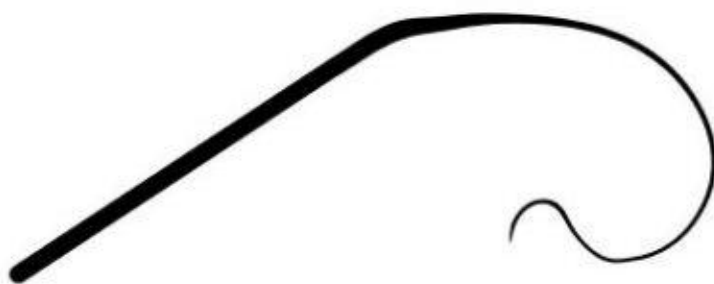
~~O~~

~~K~~

Rozwiązanie: _____

Wyjaśnienie: _____

B=P

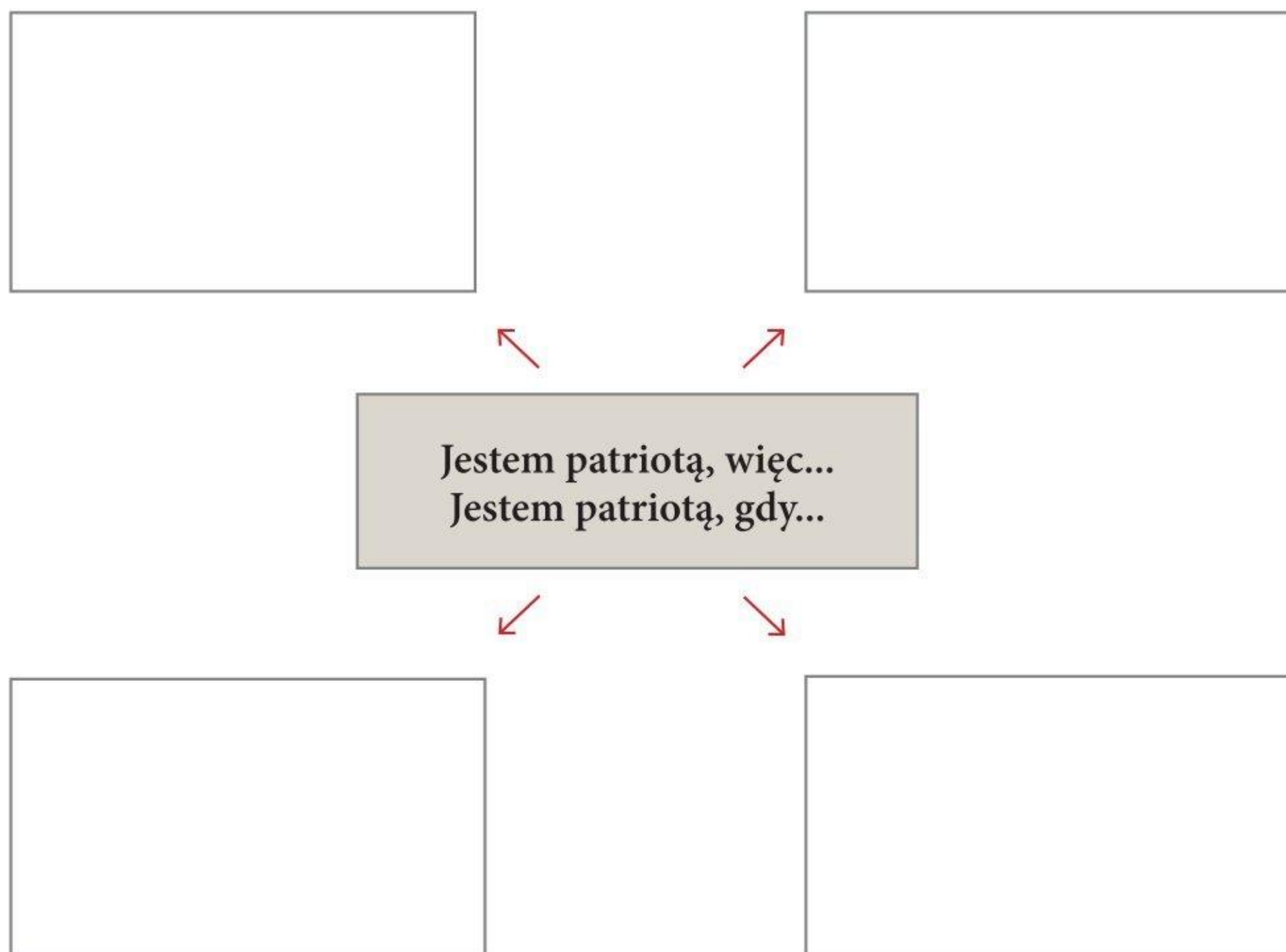
A

K=RI

Rozwiązanie: _____

Wyjaśnienie: _____

2. Czy uczeń czwartej klasy może być patriotą? Aby odpowiedzieć na to pytanie, wypełnij diagram.

3. Zastanów się, które miejsce jest twoją małą ojczyzną. Zbierz na jego temat jak najwięcej informacji. Pomogą ci poniższe hasła.

A. Miejsce: _____

B. Ważne wydarzenia z jego historii: _____

C. Ważne wydarzenie współczesne: _____

D. Zabytki: _____

E. Znani ludzie dawniej i dziś: _____

F. Nieprzyjemne zdarzenia / problemy: _____

G. Przyroda: _____

H. Najbardziej lubię / nie lubię w tym miejscu: _____

4. Gdzie leży twoja mała ojczyzna? Zaznacz ją i podpisz na mapie zamieszczonej na sąsiedniej stronie.

Polska niejedno ma imię

1. Przypomnij sobie najważniejsze regiony współczesnej Polski i wykonaj polecenia.

A. Przy numerach zamieszczonych po prawej stronie wpisz nazwy odpowiednich regionów.

B. Obrysuj czerwonym kolorem region, w którym znajduje się twoja mała ojczyzna, i podkreśl jego nazwę czerwoną linią.

1	_____
2	_____
3	_____
4	_____
5	_____
6	_____
7	_____
8	_____
9	_____
10	_____
11	_____
12	_____
13	_____
14	_____
15	_____
16	_____
17	_____
18	_____

2. Napisz, z czego słynie twój region. Może to być krajobraz, miejsce związane z ważnym wydarzeniem, zabytek, regionalna potrawa lub jeszcze coś innego.

6. Nasze polskie symbole

1. W ramce są podane słowa, które pojawiły się w podręczniku, w rozdziale *Nasze polskie symbole*. Uzupełnij nimi poniższy tekst. Pamiętaj o konieczności zastosowania odpowiedniej formy gramatycznej. Uważaj – jedno słowo jest zbędne.

stolica • korona • flaga • hymn • godło • herb

Nasza ojczyzna to Rzeczpospolita Polska. Jej _____ jest Warszawa. W _____ tego miasta widnieje Syrena. Z kolei Orzeł Biały w _____, umieszczony na czerwonej tarczy, jest _____ Polski, a jej _____ to *Mazurek Dąbrowskiego*.

2. Z pewnością pamiętasz z tekstu w podręczniku, że 2 maja obchodzimy Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej. Tego dnia flaga łopocze na naszych domach czy balkonach. Ale nie tylko wtedy. Poniżej podano daty trzech świątecznych dni, podczas których także należy wywiesić flagę. Zapisz nazwy tych trzech świąt. A może są jeszcze inne święta lub rocznice szczególnie skłaniające nas do myślenia o naszej ojczyźnie? Jeśli takie znasz, zapisz ich daty i nazwy poniżej.

3 maja – _____

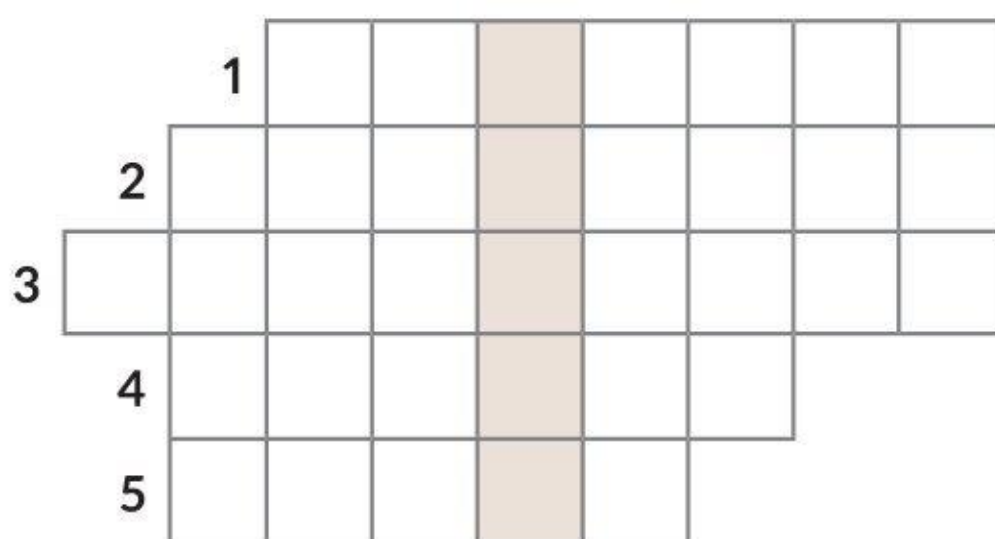
15 sierpnia – _____

11 listopada – _____

3. Przedstawione poniżej godło Polski zawiera błędy. Znajdź je – posłuż się ilustracją umieszczoną w podręczniku na stronie 46. Zaznacz błędy i napisz, jak należy je poprawić.

4. Rozwiąż krzyżówkę. Hasło zapewne cię nie zaskoczy.

Hasło:

1. Najważniejsze miasto w państwie. Znajdują się w nim siedziby najwyższych władz.
2. Kolor dolnej części polskiej flagi.
3. Służą do potwierdzania ważnych dokumentów. Dawni władcy umieszczali na nich swoje herby.
4. Król Bolesław Chrobry nakazał umieścić na niej wizerunek ptaka.
5. Wizerunek będący symbolem państwa.

7. Legendarne początki

1. Przypomnij sobie legendę o Lechu, Czechu i Rusie i ułóż chronologicznie wydarzenia. Wpisz w okienkach cyfry od 1 do 5. Cyfrę 1 umieść obok wydarzenia, które było najwcześniejsze.

- ☐ Dostrzeżenie orła w koronach drzew.
- ☐ Wyjście braci z ojczystej ziemi.
- ☐ Decyzja Lecha o założeniu grodu Gniezno.
- ☐ Dotarcie do rozległej, żyznej krainy.
- ☐ Wędrówka Czecha na południe, a Rusa na Wschód.

2. Jak wiesz, w legendach mieszają się informacje prawdziwe i zmyślane, którym dodatkowo często towarzyszą motywy niezwykle, fantastyczne (baśniowe). Wybierz jedną ze znanych ci legend. W tabeli podaj przykłady wydarzeń, które mogły się rzeczywiście zdarzyć, i postaci, które mogły istnieć naprawdę. Wymień także elementy nierealne, czyli fantastyczne, baśniowe.

Legenda o _____	
Wydarzenia, które mogły się zdarzyć w rzeczywistości / Postacie, które mogły istnieć naprawdę	Postacie i wydarzenia baśniowe (fantastyczne)

3. Odczytaj ukryte w rebusie hasło, a następnie wyjaśnij jego znaczenie.

M=P

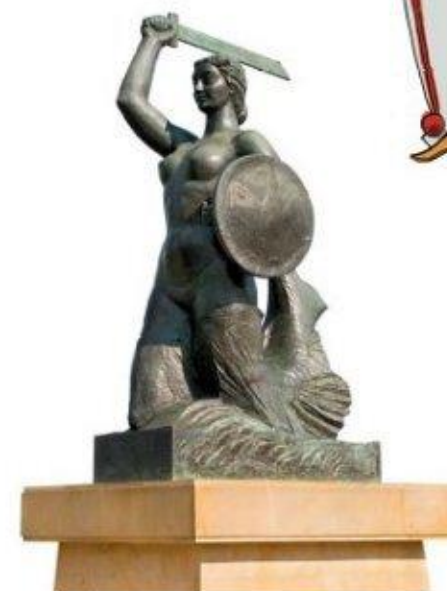
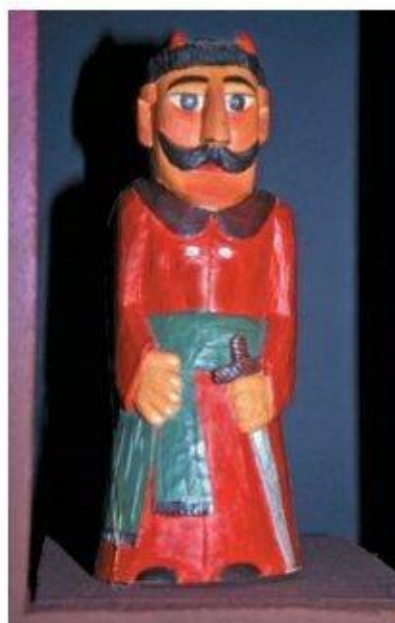
~~Ś~~

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

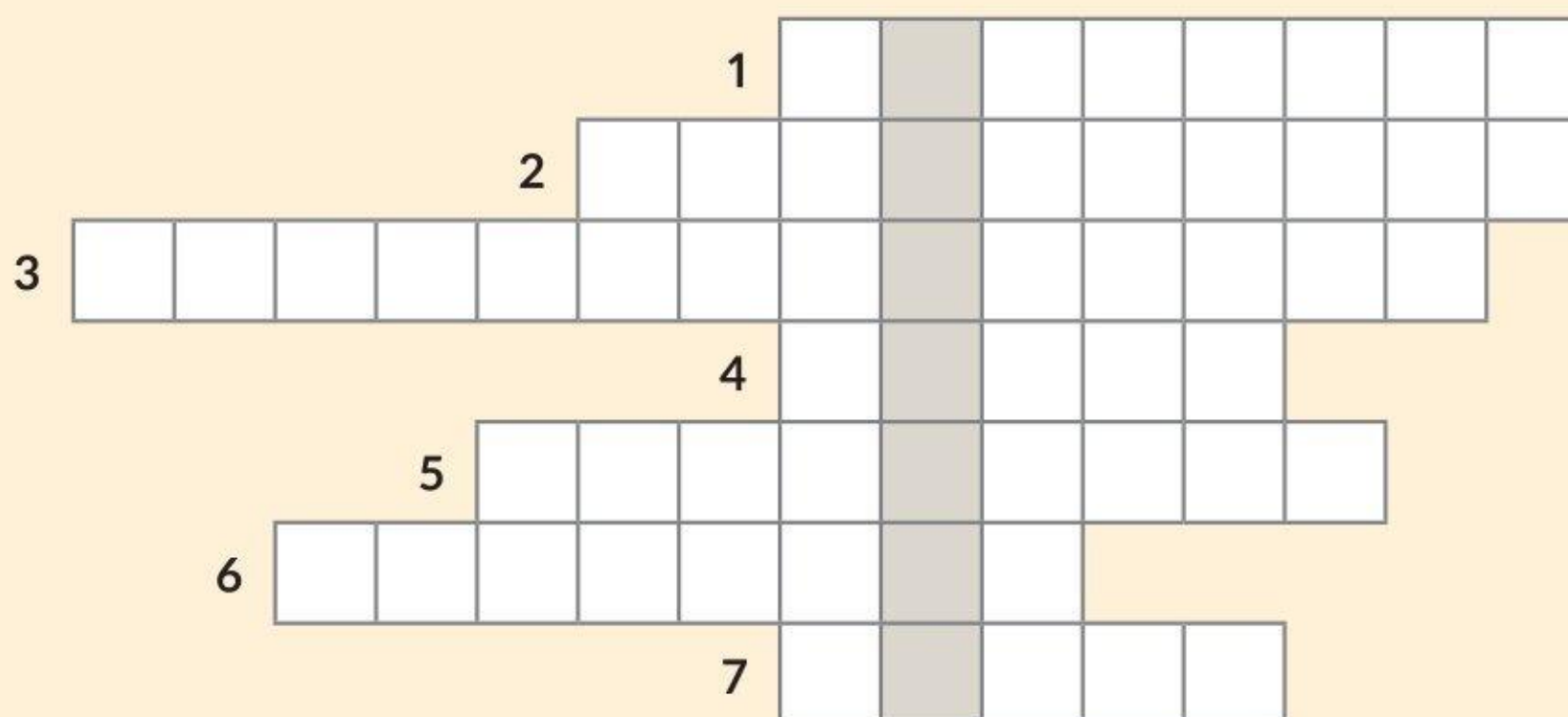
* **4.** W podręczniku przedstawiono różne legendy, ale być może znasz jeszcze wiele innych. Dopasuj ilustracje do odpowiednich legend. Przy każdej ilustracji wpisz literę, którą oznaczono właściwą legendę. W razie potrzeby zajrzyj do książki z polskimi legendami.

- A. legenda o warszawskiej Syrence
- B. legenda o złotej kaczce
- C. legenda o tatrzańskim zbójniku Janosiku
- D. legenda o Borucie, diable spod Łęczycy
- E. legenda o warszawskim bazyliuszku

To już znamy, powtarzamy

1. Rozwiąż krzyżówkę. Wyjaśnij jej hasło – odwołaj się do dwóch lub trzech przykładów.

1. Zwyczaje przekazywane z pokolenia na pokolenie.
2. Dział historii zajmujący się powiązaniem rodzinnymi.
3. Flagę wywieszamy między innymi 11 listopada – z okazji Narodowego Święta
4. Ubogi kmiotek, który według legendy dał początek pierwszej dynastii panującej w Polsce.
5. Bohater refrenu pieśni zaczynającej się od słów „Jeszcze Polska nie zginęła”.
6. Dbaj o nią patriota.
7. Według legendy zjadł księcia Popieła.

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

2. Na mapie Polski zaznacz miejsca najważniejsze dla twojej rodziny: miejscowość, w której mieszkasz, miejscowość, w której się urodziłeś, miejscowości, z których pochodzą twoi rodzice i dziadkowie. Jeśli z tymi miejscami są związane ważne wydarzenia historyczne lub legendy albo tradycje, napisz jakie.

3. Z podręcznika wiesz już, do czego służą tablice genealogiczne. Twoim zadaniem będzie uzupełnienie tablicy przodków polskiej królowej – Jadwigi Andegaweńskiej. Wpisz brakujące imiona – wybierz je spośród podanych. Przy wyborze kieruj się latami życia.

Elżbieta Bośniaczka (*1340 †1387)
 Ludwik Andegaweński (*1326 †1382)
 Karol Robert (*1288 †1342)
 Elżbieta Łokietkówna (*1305 †1380)

Jadwiga Andegaweńska
 królowa Polski
 (*ok. 1374 †1399)

8. W czasach Mieszka i Dobrawy

1. Na mapie przedstawiono granice Polski z czasów Mieszka I i współczesne. Porównaj je, a następnie wykonaj polecenia.

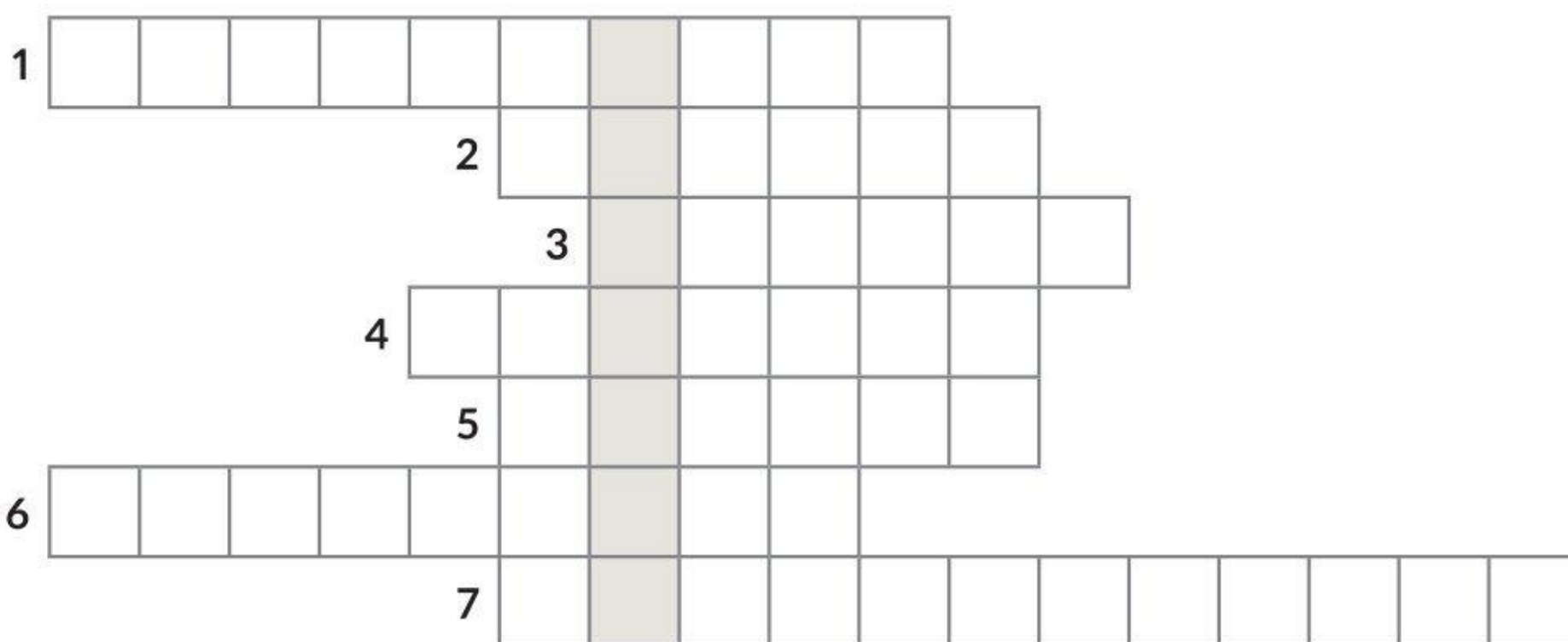
A. Wymień miasta położone na obszarach, które dziś nie należą do Polski, lecz w 992 roku wchodziły w skład państwa Mieszka I.

B. Wymień miasta położone na obszarach, które dziś należą do Polski, a w czasach Mieszka I znajdowały się poza granicami państwa polskiego.

C. Zapisz na mapie nazwy plemion zamieszkujących państwo gnieźnieńskie.

D. Zaznacz na mapie swoją miejscowość. Jeśli leży ona na obszarze wchodzącym w X wieku w skład państwa Mieszka I, określ, które z polskich plemion żyło wówczas w twojej okolicy.

2. Ważnym osiągnięciem Mieszka I było przyjęcie chrztu. Dzięki rozwiązaniu krzyżówki przypomnisz sobie imię osoby, która przyczyniła się do podjęcia przez polskiego księcia tej wiekopomnej decyzji. Rozwiąż krzyżówkę i zapisz jej hasło.

1. W czasach Mieszka I mieszkali tam kupcy, rzemieślnicy i rodziny wojów.
2. Siedziba pierwszego polskiego biskupstwa i być może miejsce przyjęcia chrztu przez Mieszka I.
3. Wysoki dostojnik w Kościele chrześcijańskim.
4. Sakrament włączający człowieka w poczet członków Kościoła.
5. W średniowieczu język, którym posługiwali się ludzie wykształceni.
6. Jeden z bogów Słowian.
7. Pomieszczenie przeznaczone do przeprowadzania ceremonii chrztu.

Hasło: _____

9. Bolesław Chrobry – pierwszy król Polski

1. Za pomocą linii połącz wymienione postacie z odpowiednimi opisami. Uważaj – jeden opis nie pasuje do żadnej z postaci.

● biskup Wojciech	● pierwszy król Polski
● Bolesław Chrobry	● cesarz niemiecki
● Otto III	● pierwszy historyczny władca Polski
	● patron Polski

2. Uporządkuj wydarzenia z czasów panowania Bolesława Chrobrego w kolejności chronologicznej (od najwcześniejszego do najpóźniejszego). Wpisz w okienkach cyfry od 1 do 4. Cyfrę 1 umieść przy wydarzeniu najwcześniejszym.

- ☐ Zjazd gnieźnieński.
- ☐ Śmierć biskupa Wojciecha.
- ☐ Koronacja Bolesława Chrobrego.
- ☐ Wojna Bolesława Chrobrego z Niemcami.

Zaznacz wymienione wyżej wydarzenia na osi czasu. Oblicz, ile lat minęło między najwcześniejszym i najpóźniejszym z nich.

960 970 980 990 1000 1010 1020 1030

3. Bolesław Chrobry dokonał wielu czynów, które przeszły do historii. Wypisz je poniżej w ramkach. Napisz, jaki przedmiot trzyma w prawej ręce król.

Koronacja

1. Ułóż we właściwej kolejności wydarzenia związane z uroczystościami koronacji królów Polski. Wpisz w kolejnych okienkach cyfry od 1 do 6. Cyfrę 1 umieść obok wydarzenia najwcześniejszego.

- ☐ Wręczenie władcy miecza.
- ☐ Przyjęcie przez władcę przysięgi poddanych.
- ☐ Przedstawienie nowego władcy poddanym.
- ☐ Namaszczenie olejami świętymi.
- ☐ Spowiedź przyszłego monarchy.
- ☐ Nałożenie korony na głowę władcy.

2. Podpisz symbole władzy królewskiej – wybierz odpowiednie określenia z ramki.

jabłko • korona • berło • tron • miecz

* Wśród średniowiecznych zakonników

1. Przypomnij sobie opowiadanie *W świętokrzyskim opactwie* (podręcznik, strony 72–73). Co książę Władysław Łokietek zobaczył w tamtejszym klasztorze? Połącz właściwe opisy z terminami związanymi z tym miejscem. Uważaj – jeden opis nie pasuje do żadnego z terminów.

- skryptorium
- pergamin
- miniatury
- barwny płyn służący do pisania
- kolorowe rysunki, którymi ozdabiano spisywane ręcznie księgi
- materiał, na którym pisano, sporządzony ze spreparowanej skóry zwierzęcej
- miejsce, w którym zakonnicy przepisywali i przechowywali księgi

2. Podpisz ilustracje. Napisz, do którego zakonu należała dana postać oraz czym zajmowało się to zgromadzenie zakonne.

10. Polska Kazimierza Wielkiego

1. Spośród dokonań różnych władców wybierz te, które dotyczą Kazimierza Wielkiego. Połącz je z wizerunkiem władcy.

- Był pierwszym królem Polski.
- Wybudował wiele zamków obronnych.
- Przyłączył do Polski Ruś Halicką.
- Gościł u siebie cesarza Ottona III.
- Wprowadził nowy pieniądz – grosz krakowski.
- Podbił państwo zakonu krzyżackiego.
- Założył w Krakowie uniwersytet.
- Wprowadził jednolite prawa dla całego kraju.

2. Dokończ zdania. Wybierz właściwe słowa z ramki i wstaw je w odpowiedniej formie gramatycznej. Uważaj – niektóre z podanych słów nie pasują do żadnego ze zdań.

Wierzynek • Krzyżacy • Piastowie • akademie • Mazowsze •
franciszkanie • Pomorze

Kazimierz Wielki był ostatnim władcą z dynastii _____.

W XIII wieku Konrad Mazowiecki sprowadził do Polski _____.

W 1364 roku powstała w Krakowie _____.

W okresie panowania Kazimierza Wielkiego jedną z ziem zależnych od Polski było _____.

Ucztę, na którą Kazimierz Wielki zaprosił kilku władców, zorganizował _____.

3. Odczytaj hasło ukryte w rozsypance sylabowej i je wyjaśnij.

TAŁ-NAŁ-DREW-ZOS-WIŁ-RO-POL-NIA-SKĘ-NAŁ-ZAS-TA-A-WA-MU

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

4. W krótkiej pisemnej wypowiedzi wyjaśnij, dlaczego króla Kazimierza nazwano Wielkim.

11. Jadwiga i Jagiełło – unia dwóch państw

1. Mapa przedstawia Polskę i Litwę za panowania Władysława Jagiełły. Przyjrzyj się jej dokładnie, a następnie wykonaj polecenia.

A. Określ, które z państw było większe – Polska czy Litwa.

B. Zapisz, które miasto było stolicą Polski, a które – Litwy.

C. Określ, z którymi państwami graniczyła Polska, a z którymi – Litwa. Jaki to miało wpływ na decyzję o zawarciu unii polsko-litewskiej?

2. Wpisz do diagramu przyczyny i skutki unii w Krewie.

PRZYCZYNY

UNIA W KREWIE

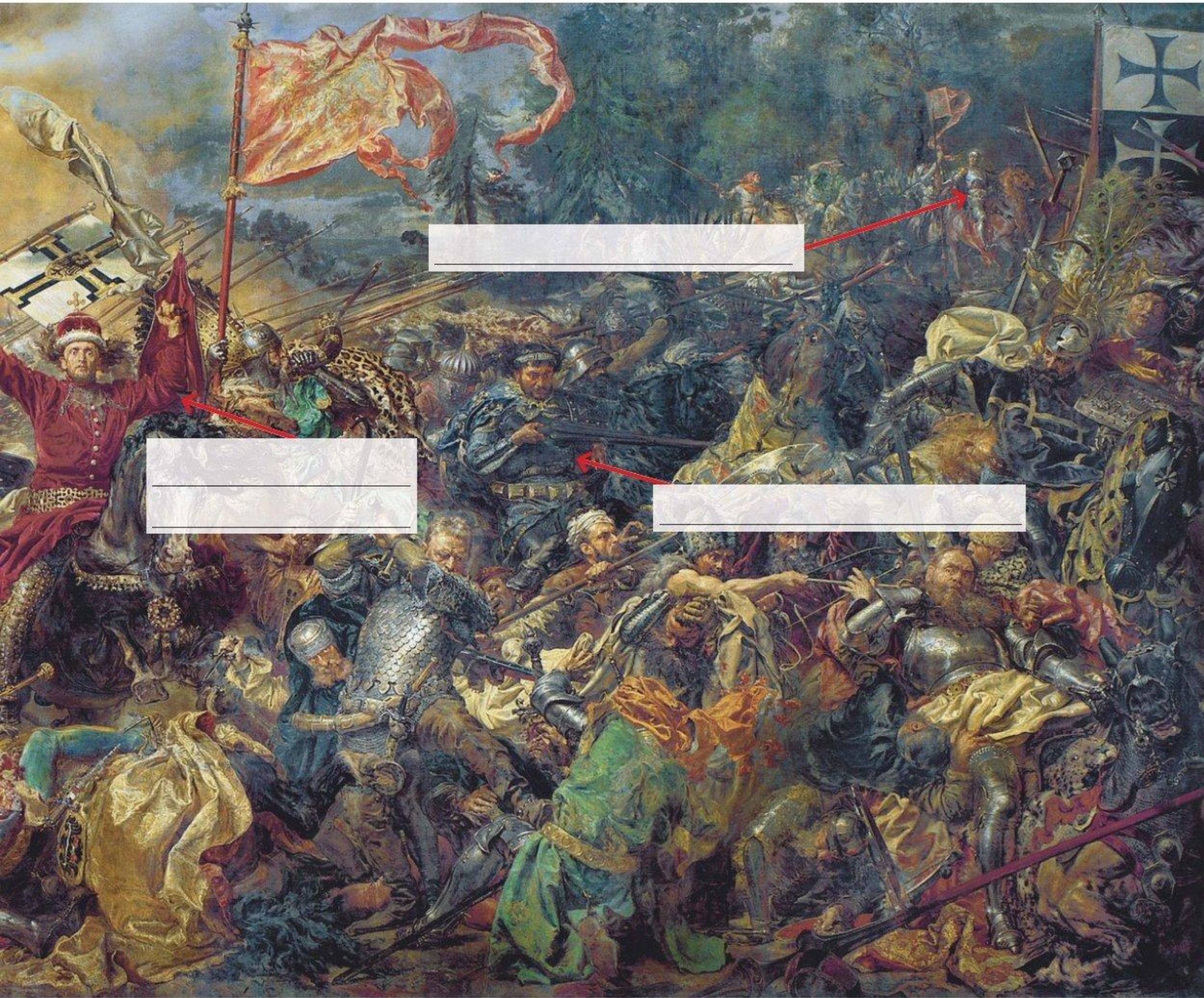
SKUTKI

12. Wielka wojna z Krzyżakami

1. Jan Matejko namalował w XIX wieku obraz pod tytułem *Bitwa pod Grunwaldem*. Dzieło przedstawiające wielkie polskie zwycięstwo miało podnosić na duchu Polaków w trudnych czasach niewoli. Ziemie polskie znajdowały się bowiem wówczas pod władzą trzech sąsiednich państw – Rosji, Niemiec i Austrii.

Bitwa pod Grunwaldem jest to olbrzymie płótno o powierzchni niewielkiego dwupokojowego mieszkania (426 x 987 cm). Dziś znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Na powyższej reprodukcji zaznaczono najważniejszych bohaterów tej bitwy. Rozpoznaj ich na podstawie podpowiedzi w ramce i podpisz w odpowiednich miejscach.

- Wielki mistrz Ulrich von Jungingen – za chwilę zginie w walce z dwoma polskimi wojownikami.
- Król Władysław Jagiełło – ze wzgórza dowodzi wojskami polsko-litewskimi.
- Wielki książę litewski Witold – z mieczem i tarczą w ręku bierze bezpośredni udział w walce na czele litewskiego wojska.
- Zawisza Czarny – atakuje kopią krzyżackich rycerzy.

2. W poniższym tekście dotyczącym Krzyżaków znalazło się siedem błędów. Poczuj się jak nauczyciel i je popraw – zapisz poniżej poprawne informacje.

Na początku XIV wieku na polskie ziemie przybyli Krzyżacy – francuski zakon rycerski. W pokojowy sposób nawrócili Prusów na wiarę chrześcijańską. W nagrodę otrzymali od polskiego władcy Gdańsk i Pomorze. Tam założyli stolicę swego państwa. Po wybuchu antykrzyżackiego powstania na litewskiej Ukrainie doszło do wojny polsko-krzyżackiej, w której zakonnicy odnieśli wielkie zwycięstwo. W bitwie pod Grunwaldem poległ król Polski Władysław Jagiełło.

3. Uporządkuj rozsypane sylaby tak, by utworzyły znane powiedzenie. Wyjaśnij, co ono oznacza.

SZY-LE-JAK-WI-GAĆ-NA-PO-ZA

Powiedzenie: _____

Wyjaśnienie: _____

* Rycerze i turnieje

1. Aby zostać rycerzem, trzeba było przejść długą drogę. Podpisz rysunki przedstawiające kolejne etapy tego procesu, a następnie uzupełnij tekst wyrażeniami z ramki. Użyj ich we właściwej formie.

władanie mieczem • paż • pasowanie • giermek •
usługiwanie do stołu • możny pan

Chłopiec, który chciał zostać rycerzem, musiał najpierw zostać _____.

Służył na dworze _____, gdzie uczył się gry na instrumentach,

śpiewu i _____. Następnie jako _____ towarzy-

szyl rycerzowi, zdobywał umiejętności _____

i jazdy konnej. Gdy opanował rycerskie rzemiosło, podczas ceremonii _____

stawał się rycerzem.

13. Astronom, który poruszył Ziemię

1. Życie krakowskich żaków w średniowieczu różniło się od tego, co robią współcześni uczniowie. Są jednak też pewne podobieństwa. Uzupełnij tabelę, w której porównasz życie żaków i dzisiejszych uczniów. Podobieństwa podkreśl niebieską linią, a różnice – czerwoną.

Średniowieczni żacy	Dzisiejsi uczniowie
	Mieszkają z rodzicami.
Byli nimi tylko chłopcy.	
Znali łacinę.	
	Robią notatki podczas lekcji.
Nie posiadali podręczników.	

2. Uzupełnij tekst słowami i wrażeniami z ramki. Użyj ich we właściwej formie.

Krzyżacy • Toruń • astronomia • lekarz • tłumacz • moneta •
Akademia Krakowska • kartograf • Włochy • prawo

Mikołaj Kopernik urodził się w _____. W wieku 18 lat rozpoczął studia na _____. Studiował nie tylko w Polsce, lecz także we _____. Zdobył wykształcenie między innymi w zakresie _____ i _____. Był również _____, _____ i _____ dzieł starożytnych pisarzy. Napisał traktat ekonomiczny o _____. Bronił też zamku w Olsztynie przed _____.

3. Na mapie zaznaczono cyframi miejsca związane z życiem Mikołaja Kopernika. Zapisz na mapie nazwy miast, a pod mapą zanotuj, czym w każdym z tych miejsc zajmował się Kopernik. Aby zidentyfikować te miasta, posłuż się atlasem lub mapami internetowymi.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

To już znamy, powtarzamy

1. Przyjrzyj się mapom. Czerwonym kolorem zaznaczano na nich zasięg terytorium Polski w czterech różnych okresach historycznych. Pod każdą z map uzupełnij poprawnie opis. Imiona władców wybierz spośród podanych w ramce.

Bolesław Chrobry • Władysław Jagiełło • Mieszko I • Kazimierz Wielki

A. Zasięg terytorium Polski za panowania

B. Zasięg terytorium Polski za panowania

C. Zasięg terytorium Polski za panowania

D. Zasięg terytorium Polski za panowania

2. Dopasuj do ilustracji odpowiednie postacie historyczne spośród wymienionych w ramce. Napisz, co przedstawia każda z ilustracji i dlaczego łączy się z wybraną przez siebie postacią.

Mikołaj Kopernik • Kazimierz Wielki • Władysław Jagiełło • biskup Wojciech •
Bolesław Chrobry

A. Postać historyczna: _____

Ilustracja przedstawia: _____

B. Postać historyczna: _____

Ilustracja przedstawia: _____

C. Postać historyczna: _____

Ilustracja przedstawia: _____

D. Postać historyczna: _____

Ilustracja przedstawia: _____

E. Postać historyczna: _____

Ilustracja przedstawia: _____

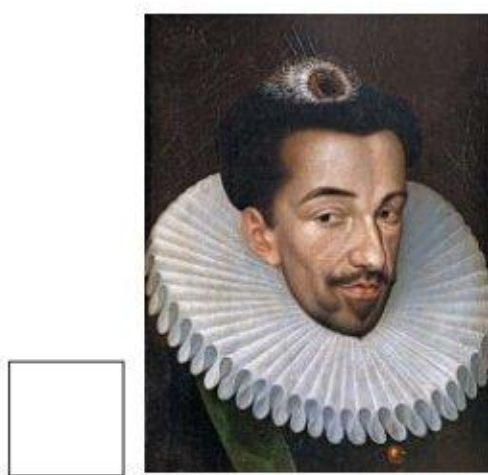
14. Jan Zamoyski – wódz i mąż stanu

1. Pod każdą ilustracją napisz, którego z polskich królów przedstawia. Imiona władców wybierz z ramki. Następnie ponumeruj królów zgodnie z kolejnością, w jakiej zasiadali na polskim tronie – w okienkach obok ilustracji wpisz cyfry od 1 do 3.

Stefan Batory • Zygmunt III Waza • Henryk Walezy • Zygmunt August

Był szwedzkim królewiczem.

Po śmierci brata uciekł z Polski.

Zwyciężył w wojnie z Moskwą.

2. Rozwiąż rebusy, a dowiesz się, kim był Jan Zamoyski. Wyjaśnij hasło każdego rebusu.

A.

W=M

100

O=A

~~REK~~

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

B.

KR=H

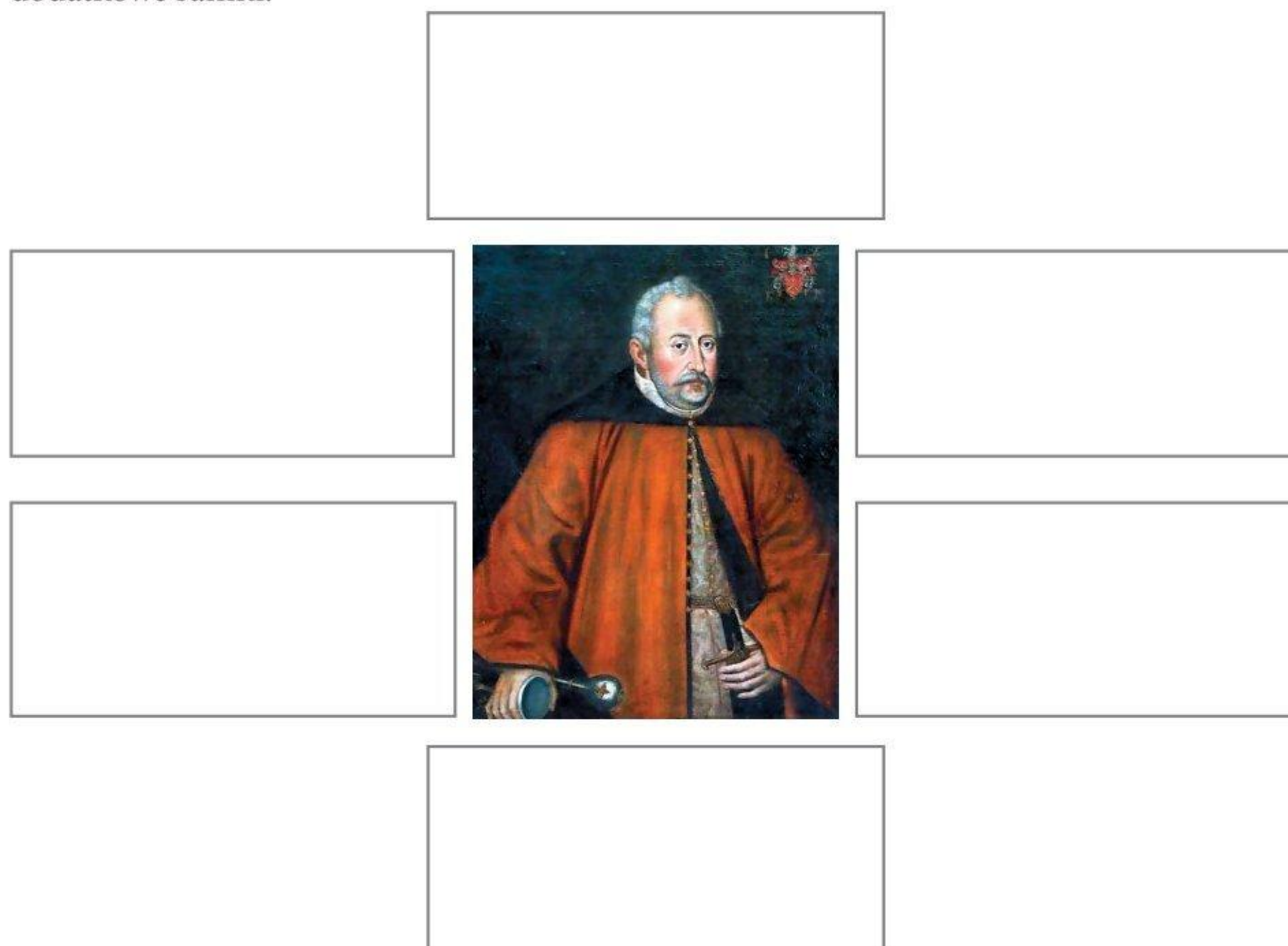

KR=M

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

3. Wpisz do diagramu osiągnięcia Jana Zamoyskiego. Jeśli miejsca jest za mało, dorysuj dodatkowe ramki.

15. W czasach skrzydlatych jeźdźców

1. Przeczytaj zdania dotyczące potopu szwedzkiego i w każdym z nich podkreśl poprawne zakończenie.

- A. Potop szwedzki miał miejsce w latach **1650–1655 / 1655–1660 / 1660–1665**.
- B. Szlachta w większości bez walki **poddawała się Szwedom / poddała się Szwedom po długiej walce / szybko pokonała Szwedów w bitwie pod Chocimiem**.
- C. Punktem przełomowym wojny był atak Szwedów na **Zamek Królewski w Warszawie / kościół Mariacki w Krakowie / klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie**.
- D. Stefan Czarniecki, polski wódz z czasów potopu, pochodził z **niezamożnej szlachty / magnaterii / chłopstwa**.
- E. Polskie wojska walczyły przeciw Szwedom nie tylko we własnym kraju, lecz także w **Niemczech / we Francji / w Danii**.

2. Jan III Sobieski napisał wiele listów do swej żony Marysienki. Przeczytaj fragment jednego z nich, napisanego 13 września 1683 roku, i odpowiedz na pytania.

Jedyna duszy i serca pociecho, najśliczniejsza i najukochańsza Marysienku!
Bóg i Pan nasz na wieki błogosławiony dał zwycięstwo i sławę narodowi naszemu, o jakiej wieki przeszłe nigdy nie słyszały. Działa wszystkie, obóz wszystek, dostatki nieoszacowane dostały się w ręce nasze. Nieprzyjaciół, zasławszy trupem aprosze¹, pola i obóz, ucieka w konfuzji². [...] Wezyr³ tak uciekł od wszystkiego, że ledwo na jednym koniu i w jednej sukni.

¹ aprosze – kręte rowy oblężnicze.

² konfuzja – wstyd.

³ wielki wezyr – szef rządu i dowódca armii tureckiej.

A. O jakim zwycięstwie pisze Jan III Sobieski? Określ miejsce bitwy i wymień strony biorące w niej udział.

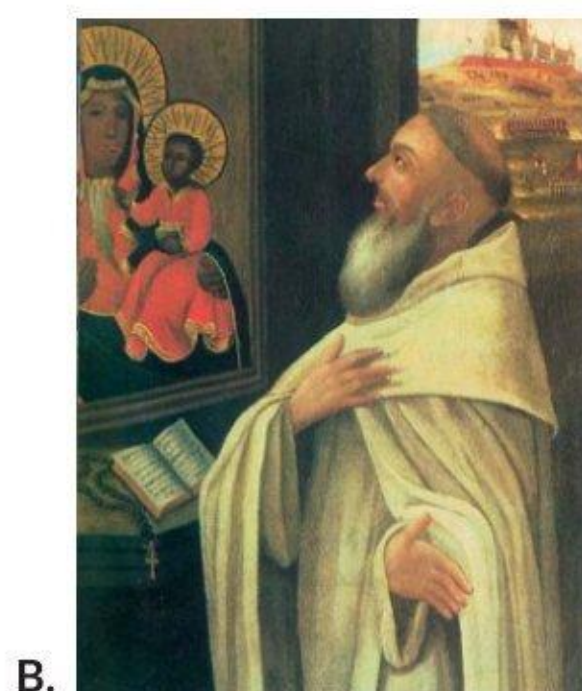
B. Komu, zdaniem króla, Polacy zawdzięczali zwycięstwo?

C. Jaki los spotkał Turków w wyniku przegranej bitwy?

D. Jak po przegranej bitwie zachował się turecki wezyr?

3. Dopasuj informacje do właściwych postaci. Pod portretami bohaterów wojen XVII wieku wpisz odpowiednie numery.

1. Jest bohaterem drugiej zwrotki polskiego hymnu.
2. Był królem Polski.
3. Dowodził obroną Jasnej Góry.
4. Pokonał Turków pod Chocimiem.
5. Pod koniec życia otrzymał hetmańską buławę.
6. Nazywano go Lwem Lechistanu.
7. Był przeorem.
8. Był mistrzem wojny szarpanej.

* Epoka stanisławowska

1. Dokończ zdania odpowiednimi terminami wybranymi z ramki.

Szkoła Rycerska • Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych • obiady czwartkowe •
Zamek Królewski w Warszawie • Komisja Edukacji Narodowej • Łazienki

A. Spotkania króla Stanisława Augusta z wybitnymi twórcami kultury i ludźmi nauki to _____.

B. Letnia rezydencja ostatniego króla Polski to _____.

C. Pierwsza w Polsce szkoła kształcąca przyszłych oficerów to _____.

D. Instytucja powołana w celu zreformowania polskich szkół to _____.

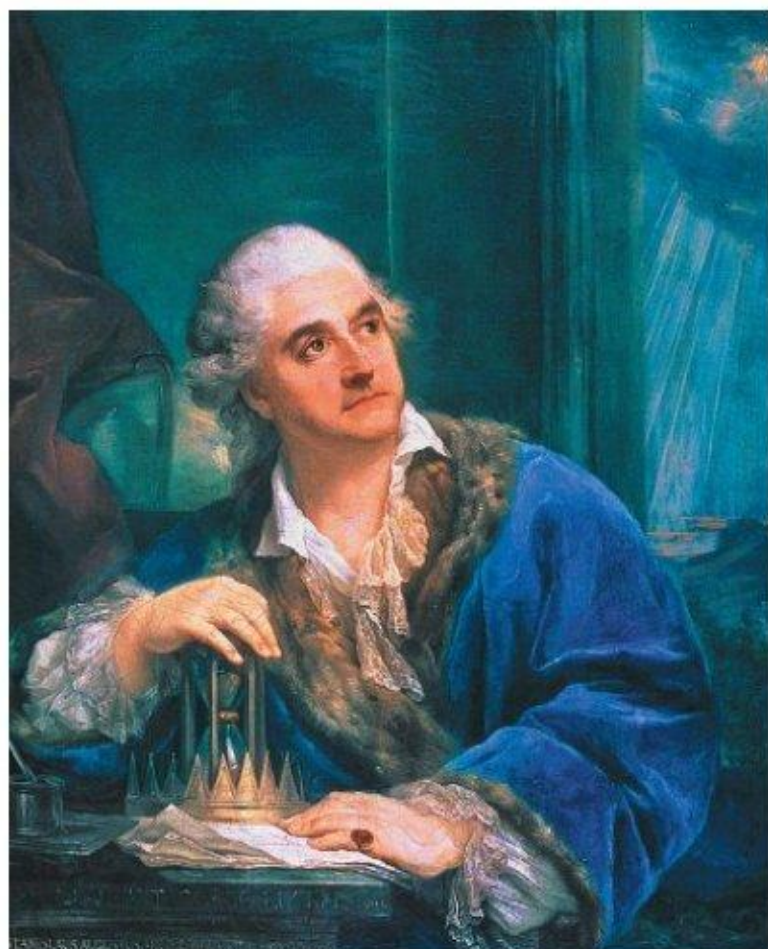
E. Instytucja zajmująca się przygotowywaniem nowoczesnych podręczników dla polskich szkół to _____.

2. Na portrecie namalowanym przez Marcella Bacciarellego jest ukazany król Stanisław August Poniatowski w stroju koronacyjnym. Opisz strój władcy i widoczne na obrazie insygnia królewskie.

3. Napisz pod każdą ilustracją, kto jest autorem przedstawionego na niej dzieła. Imiona i nazwiska twórców znajdują się w ramce. Aby wykonać polecenie, przypomnij sobie, jakim rodzajem działalności zajmowała się każda z tych postaci.

Marcello Bacciarelli • Grzegorz Piramowicz • Ignacy Krasicki •
Bernardo Belotto zwany Canaletto

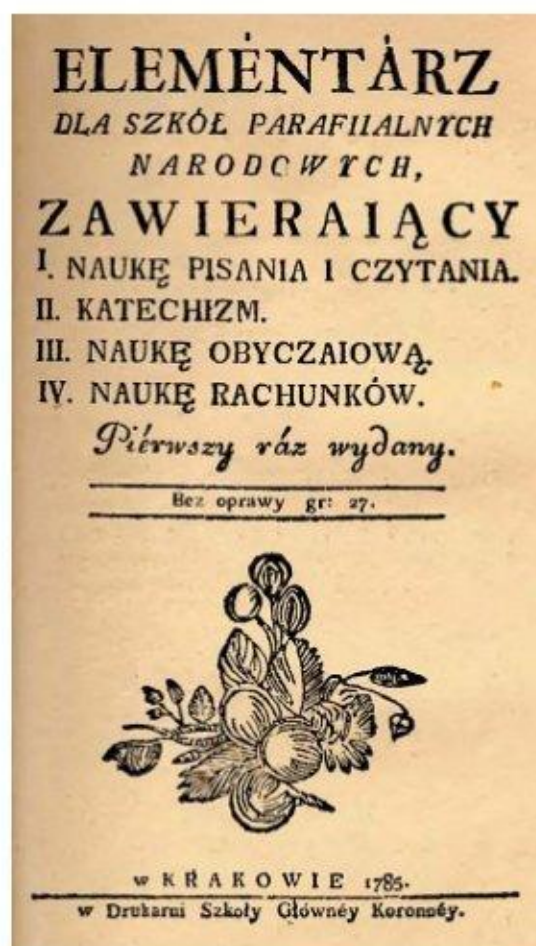

Bajka: „Ptaszki w klatce”

„Czegóż płaczesz? – staremu mówił czyżyk młody –
Masz teraz lepsze w klatce niż w polu wygody”.

„Tys w niej zrodzon – rzekł stary – przeto ci wybaczę;
Jam był wolny, dziś w klatce – i dlatego płaczę”.

16. Insurekcja kościuszkowska

1. Poniżej wymieniono ważne daty z ostatnich lat istnienia Rzeczypospolitej. Wyjaśnij, co wydarzyło w każdym z wymienionych lat.

1772 rok – _____

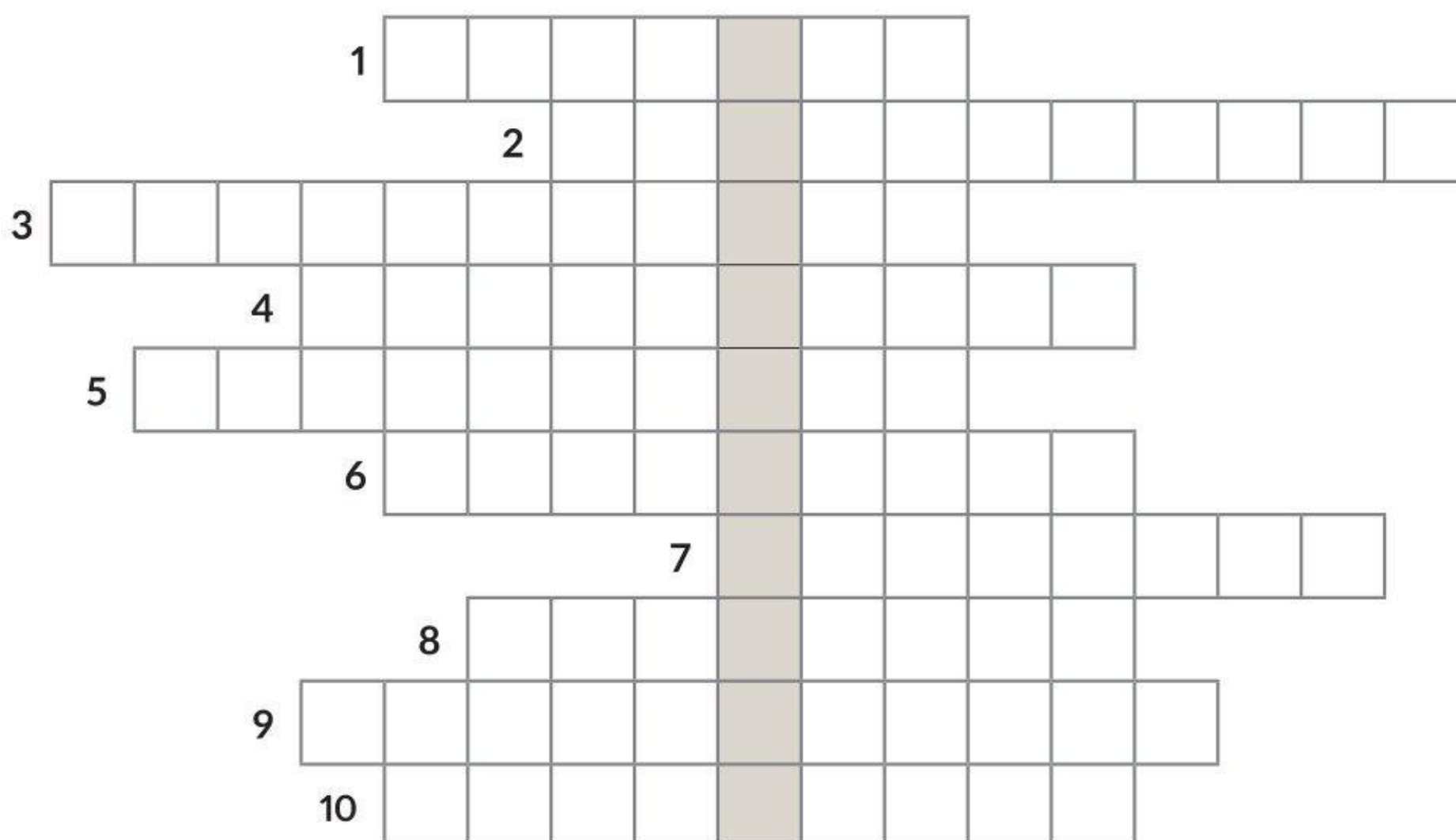
1791 rok – _____

1793 rok – _____

1794 rok – _____

1795 rok – _____

2. Rozwiąż krzyżówkę i wyjaśnij jej hasło.

1. Podział polskich ziem między trzy sąsiednie państwa.
2. Najważniejszy akt prawny w państwie.
3. Nazwisko ostatniego króla Polski.
4. Nazwisko przywódcy powstania z 1794 roku.

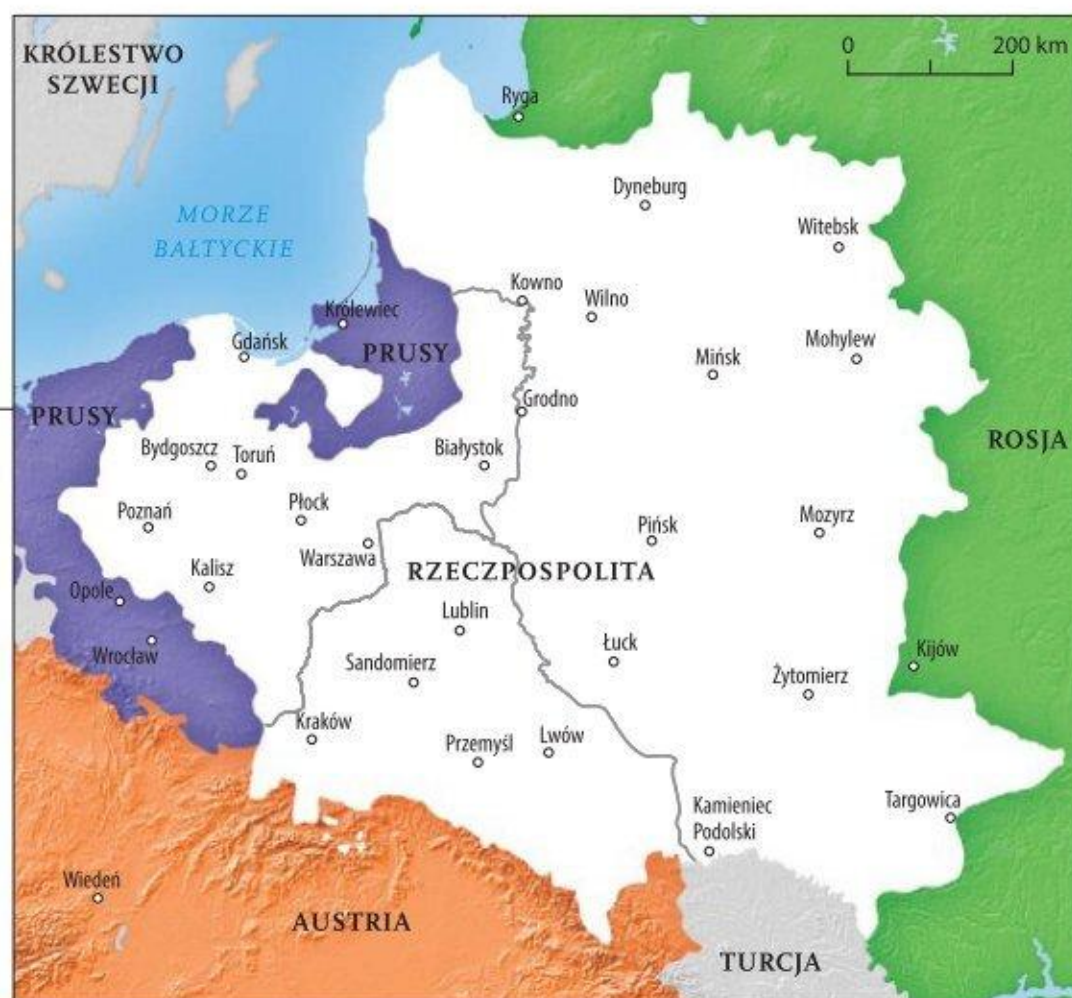
5. Żołnierze walczący kosami z ostrzem postawionym na sztorc.
6. Dokument wydany w Połańcu w 1794 roku, zachęcający chłopów do wzięcia udziału w powstaniu.
7. Nazwisko szewca stojącego na czele powstańców walczących w Warszawie w 1794 roku.
8. Imię bohaterskiego chłopca, który wślawił się w bitwie pod Racławicami.
9. Miejsce klęski wojsk powstańczych w październiku 1794 roku.
10. Miejsce zwycięstwa powstańców nad Rosjanami w kwietniu 1794 roku.

Hasło: _____. Wyjaśnienie: _____

3. Pokoloruj na niebiesko ziemie zabrane Polsce przez Prusy, na czerwono zagarnięte przez Rosję, a żółtym kolorem oznacz zdobycze Austrii. Następnie wykonaj polecenia.

A. Który z zaborców zabrał najwięcej ziem Rzeczypospolitej?

B. Którym zaborcom przypadły: Poznań, Lwów, Gdańsk, Warszawa, Kraków i Wilno?

C. Na terenie którego zaboru (lub państwa) znajdowała się miejscowość, w której mieszkaś? Zaznacz ją na mapie i podpisz.

17. Dał nam przykład Bonaparte

1. *Mazurek Dąbrowskiego* to nasz hymn państwowy. Uzupełnij poniższe informacje na jego temat.

A. Autor słów: _____

B. Pierwotny tytuł: _____

C. Data i miejsce powstania: _____

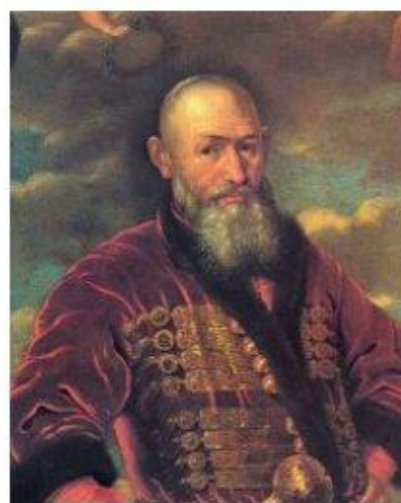
D. Cel powstania: _____

E. Późniejsze losy pieśni: _____

2. Poniżej zostały zamieszczone wizerunki postaci historycznych uwiecznionych w *Mazurku Dąbrowskiego*. Pod każdym z portretów zapisz imię i nazwisko ukazanego na nim bohatera.

18. Powstańcy styczniowi i podziemne państwo

1. Uzupełnij tabelę. Wpisz w odpowiednie miejsca przyczyny i skutki powstania styczniowego.

POWSTANIE STYCZNIOWE	
Przyczyny	Skutki

2. Poniżej zamieszczono informacje dotyczące Romualda Traugutta. Wkradły się tam jednak błędy. Zabaw się w nauczyciela. Podkreśl i popraw wszystkie błędne informacje.

A. Był oficerem w armii polskiej. _____

B. W imieniu powstańczych władz zabiegał o pomoc Austrii. _____

C. W październiku 1863 roku został przywódcą powstania listopadowego. _____

D. Aresztowany przez Niemców załamał się podczas śledztwa. _____

E. Został rozstrzelany na stokach poznańskiej Cytadeli. _____

* O polską mowę

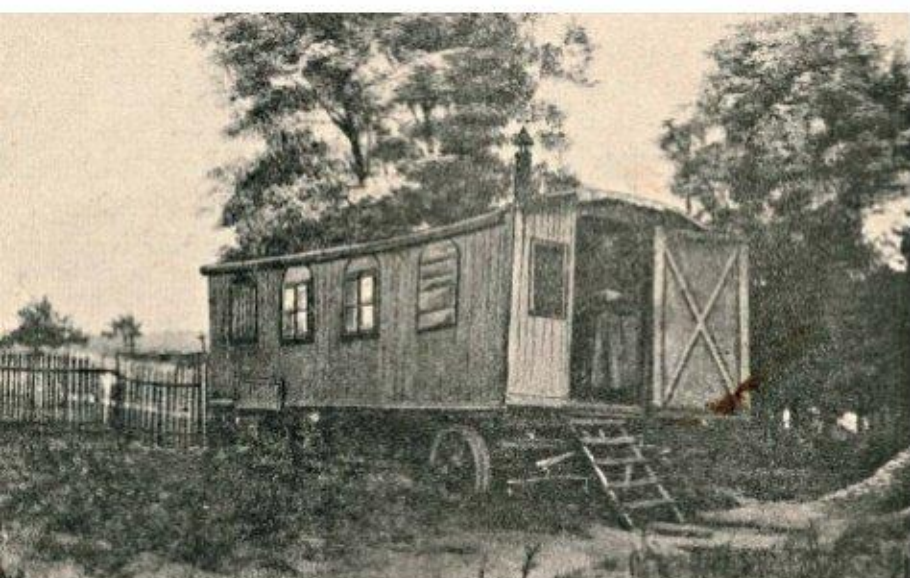
1. Wpisz do tabeli informacje dotyczące sytuacji w dwóch zaborach. Niektóre z tych informacji mogą się powtarzać.

wykupywanie polskiej ziemi przez zaborcę • rusyfikacja • germanizacja •
zakaz lub ograniczenie używania języka polskiego w urzędach i szkołach •
zakazywanie Polakom budowania domów • zsyłanie polskich patriotów na Syberię

Zabór rosyjski	Zabór pruski

2. Przeczytaj informację *Warto wiedzieć* na stronie 133 podręcznika i wyjaśnij, dlaczego Polakom pod zaborem austriackim żyło się lepiej niż pod władzą pruską i rosyjską.

3. Polacy w zaborze pruskim przeciwstawiali się zaborcy. Na ilustracjach przedstawiono dwa przykłady walki z germanizacją. Napisz krótko, na czym polegały te działania podejmowane przez Polaków.

4. W obronie dzieci z Wrześni występowali wielcy pisarze, nie tylko polscy. Wyobraź sobie, że żyjesz w tamtych czasach. Napisz krótki list do władz pruskich w obronie swoich kolegów i koleżanek z Wrześni.

19. W laboratorium wielkiej uczzonej

1. Uzupełnij życiorys Marii Skłodowskiej-Curie. Wykorzystaj informacje z ramki (zapisz je w odpowiedniej formie gramatycznej). Niektórych trzeba użyć dwa razy.

Piotr Curie • nauczycielka • Nagroda Nobla • Warszawa • rad • profesor •
Paryż • polon • Instytut Radowy

Maria Skłodowska-Curie urodziła się w 1867 roku w _____. Po ukończeniu szkół pracowała jako _____. Potem wyjechała na studia do _____. Po ukończeniu studiów wyszła za mąż za _____. Razem odkryli promieniotwórcze pierwiastki – _____ i _____. Za swoje osiągnięcia w 1903 roku otrzymali _____. Po śmierci męża Maria została _____ na paryskim uniwersytecie. W 1911 roku po raz drugi otrzymała _____. W Paryżu, a później w _____ założyła _____.

2. Maria Skłodowska-Curie była pierwsza niemal we wszystkim, co robiła. W podręczniku aż pięć razy występuje określenie „pierwsza” w odniesieniu do tej wybitnej Polki. Raz nawet napisano „jedyna”. Znajdź te informacje i uzupełnij diagram.

Maria Skłodowska-Curie jako pierwsza...

To już znamy, powtarzamy

Zaznacz poprawne dokończenie każdego zdania.

1. Jan Zamoyski nie był

- ☐ hetmanem.
- ☐ kanclerzem.
- ☐ królem.
- ☐ magnatem.

2. Potopem nazywamy wojnę Polski

- ☐ z Rosją.
- ☐ ze Szwecją.
- ☐ z Turcją.
- ☐ z Niemcami.

3. Pod Wiedniem Turków zwyciężył król

- ☐ Zygmunt August.
- ☐ Stefan Batory.
- ☐ Stanisław August Poniatowski.
- ☐ Jan III Sobieski.

4. Konstytucja 3 maja została uchwalona w roku

- ☐ 1772.
- ☐ 1791.
- ☐ 1794.
- ☐ 1795.

5. Tadeusz Kościuszko w szczególny sposób starał się zachęcić do walki w powstaniu

- ☐ chłopów.
- ☐ mieszczan.
- ☐ szlachtę.
- ☐ księży.

6. W rozbiorach Polski wzięły udział trzy państwa –

- ☐ Rosja, Francja, Austria.
- ☐ Rosja, Prusy, Włochy.
- ☐ Prusy, Austria, Francja.
- ☐ Prusy, Rosja, Austria.

7. Napoleon Bonaparte był wodzem armii

- ☐ niemieckiej.
- ☐ austriackiej.
- ☐ rosyjskiej.
- ☐ francuskiej.

8. W 1797 roku

- ☐ powstało Księstwo Warszawskie.
- ☐ powstały Legiony Polskie we Włoszech.
- ☐ wybuchło powstanie styczniowe.
- ☐ wybuchła insurekcja kościuszkowska.

9. Powstanie styczniowe objęło ziemie

- ☐ zaboru rosyjskiego.
- ☐ zaboru pruskiego.
- ☐ zaboru austriackiego.
- ☐ zaborów pruskiego i austriackiego.

10. Maria Skłodowska-Curie pochodziła

- ☐ z Krakowa.
- ☐ z Poznania.
- ☐ z Warszawy.
- ☐ z Paryża.

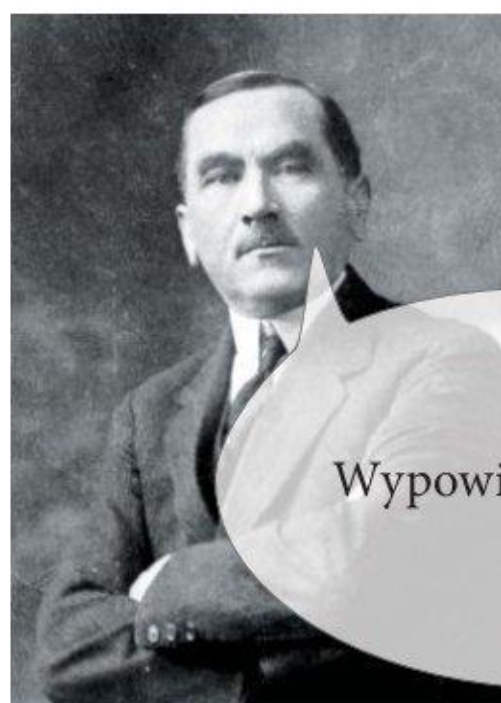
20. Józef Piłsudski i jego żołnierze

1. Uzupełnij teksty A i B wyrazami z ramki – wpisz je w odpowiedniej formie gramatycznej. Zastanów się, kto mógł wypowiedzieć te słowa? Podpisz postacie przedstawione na fotografiach. W każdym dymku wpisz literę, którą została oznaczona właściwa wypowiedź.

Austria • Rosja • Niemcy • Francja • Wielka Brytania • polski • austriacki •
rosyjski • powstanie • państwo • przysięga • polityczny • cesarz

Wypowiedź _____

Wypowiedź _____

A. Uważam, że powinniśmy blisko współpracować z _____. Na terenie zaboru _____ utworzyłem już oddziały wojskowe, z którymi wkroczę na ziemie zaboru _____, by wywołać tam _____. Będziemy współdziałać też z Niemcami, ale nigdy nie złożymy przysięgi na wierność ich _____.

B. Uważam, że powinniśmy współpracować z _____, a także z jej sojusznikami _____ i _____. Będę też prowadził na Zachodzie działalność polityczną. Chcę przekonać świat, że _____ naród zasługuje na własne _____.

2. W poniższym tekście przekreśl błędne fragmenty zdań.

W nocy z 5 na 6 sierpnia 1914 roku licząca **20 000 / 165** żołnierzy **I Kompania Kadrowa / I Brygada Legionów** weszła na ziemie zaboru rosyjskiego. **Nie udało się / Udało się** jej doprowadzić do wybuchu powstania. Jednak Polacy walczyli dalej. Legiony Polskie stoczyły wiele bojów z armią **niemiecką / rosyjską**. Ostatecznie legioniści zostali rozbrojeni, gdyż nie chcieli złożyć przysięgi wierności **cesarzom Niemiec i Austrii / cesarzowi Rosji**.

3. W okresie I wojny światowej powstało wiele pieśni i piosenek. Przeczytaj fragmenty jednego z takich utworów i odpowiedz na pytania.

Raduje się serce, raduje się dusza,
Gdy pierwsza kadrowa na wojenkę rusza.
Oj da, oj da dana, kompanio kochana,
Nie masz to jak pierwsza, nie!

Chociaż do Warszawy mamy długą drogę,
ale przejdziem migiem, byleby iść „w nogę”¹.
Oj da, oj da dana...

Chociaż w butach dziury i na portkach² łaty,
To pierwsza kadrowa pójdzie na armaty.
Oj da, oj da dana...

A jak się szczęśliwie zakończy powstanie,
To pierwsza kadrowa gwardyją³ zostanie.
Oj da, oj da dana...

A więc piersi naprzód, podniesiona głowa,
Bośmy przecież pierwsza kompania kadrowa.
Oj da, oj da dana...

¹ iść w nogę – maszerować równo z innymi.

² portki – spodnie.

³ gwardia – doborowe, najlepsze oddziały w armii.

A. O jakim oddziale jest mowa w pieśni?

B. Jakie działania planował ten oddział?

C. Co czuli żołnierze idący do walki?

D. Na podstawie tekstu oceń, czy piosenka ma smutny czy wesoły charakter.

* Bitwa Warszawska

1. Przyjrzyj się obrazowi *Bitwa Warszawska* Jerzego Kossaka, a następnie odpowiedz na pytania.

C. Czyja postać została przedstawiona na niebie w niebieskim płaszczu?

A. Po czym możemy rozpoznać na obrazie polskich żołnierzy?

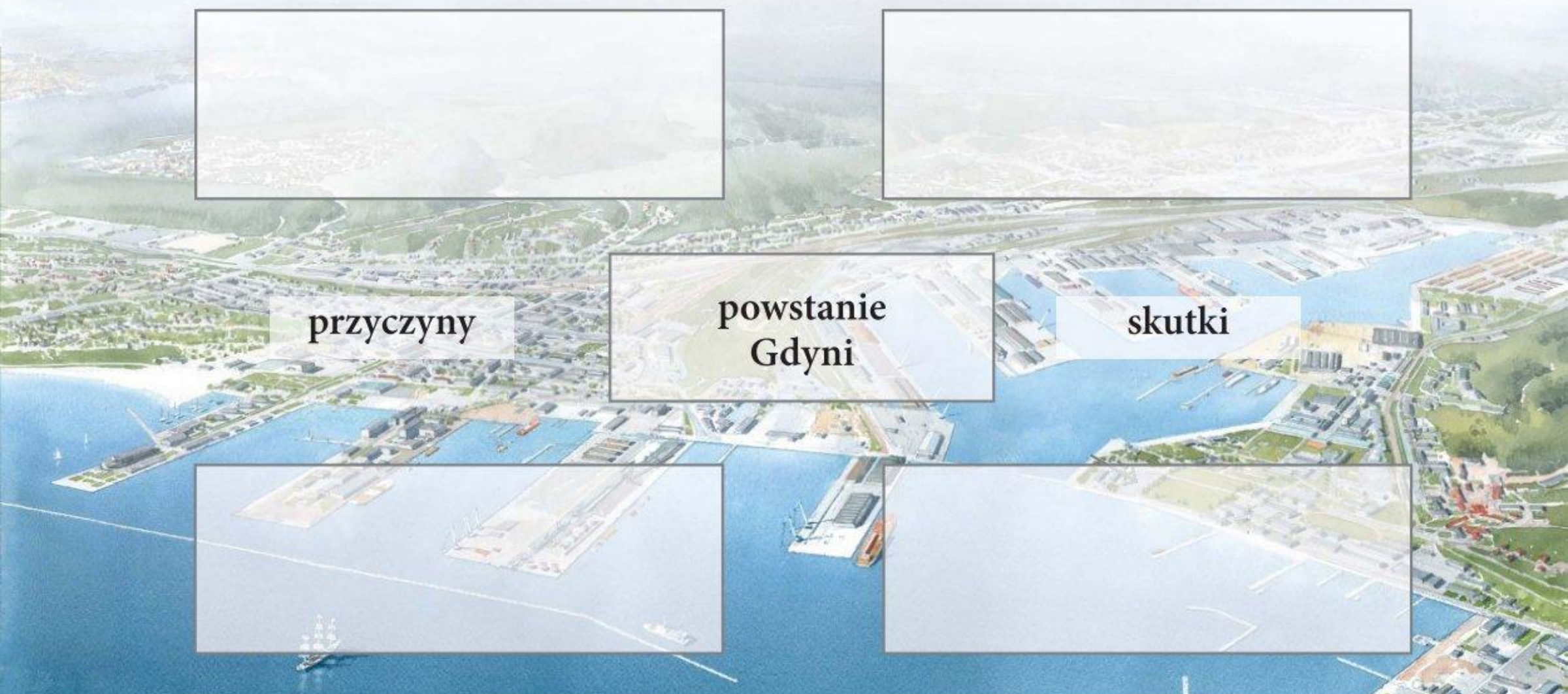
D. Która dawna polska formacja wojskowa towarzyszy postaci pokazanej na niebie?

B. Jak nazywał się ksiądz ukazany w centrum obrazu?

E. Jak bywa czasem nazywana Bitwa Warszawska?

21. Miasto z morza

1. Uzupełnij diagram. Napisz, jakie były przyczyny i skutki powstania miasta i portu w Gdyni.

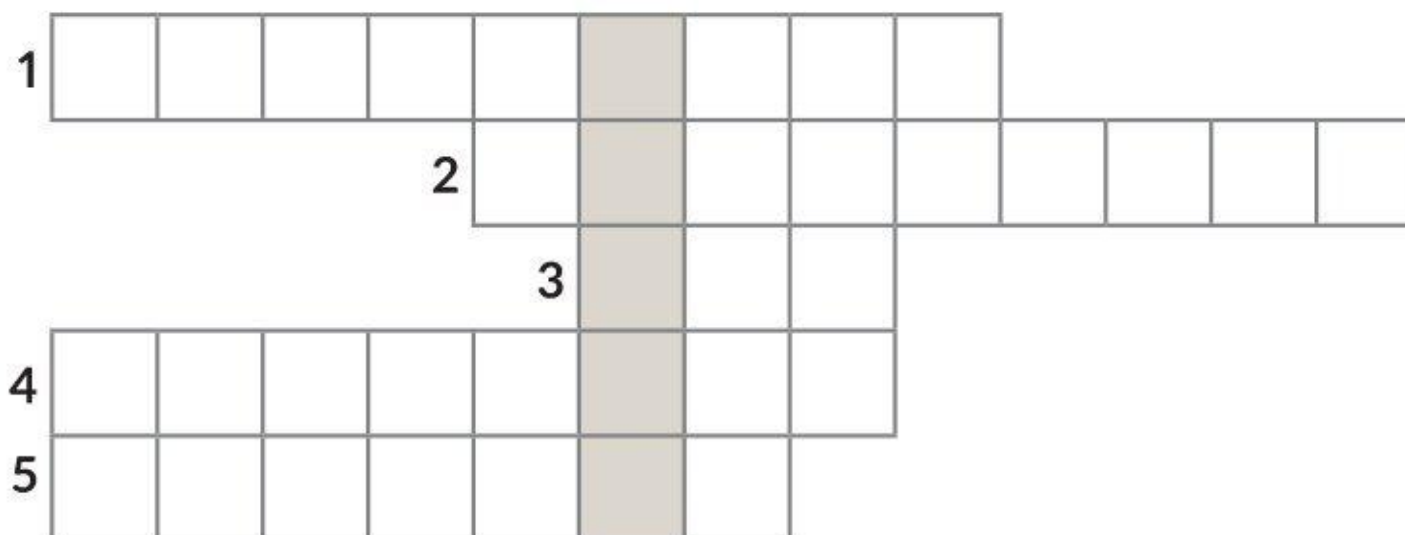

2. Fotografia przedstawia polityka, który odegrał ważną rolę w rozwoju gospodarczym II Rzeczypospolitej. Napisz, kto jest na zdjęciu i jakie były największe osiągnięcia tego człowieka.

22. Szare Szeregi

1. Rozwiąż krzyżówkę. Jej hasło określa przyczynę nieszczęść milionów ludzi w latach 1939–1945.

1. Niemiecka nazwa największego obozu koncentracyjnego zbudowanego przez Niemców na ziemiach polskich.
2. Tajne państwo to inaczej państwo
3. Prawdziwe imię „Rudego”.
4. Tytuł książki opowiadającej losy „Alka”, „Rudego” i „Zośki” to *na szaniec*.
5. Budynek, pod którym harcerze odbili „Rudego”.

Hasło: _____

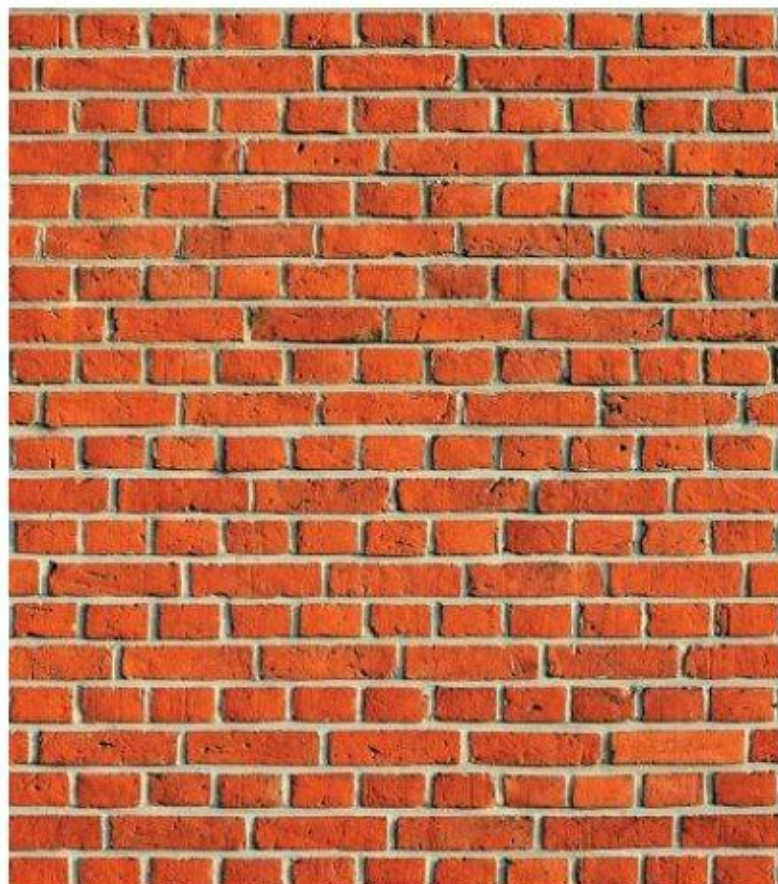
2. Wyjaśnij, co oznaczają podane pojęcia.

A. Szare Szeregi – _____

B. mały sabotaż – _____

C. tajne nauczanie – _____

3. Poczuj się przez chwilę członkiem Szarych Szeregów. Narysuj na „murze” znak Polski Walczącej. Napisz, dlaczego w czasie okupacji harcerze rysowali ten symbol w różnych miejscach.

4. Zamieszczone w tym ćwiczeniu fotografie przedstawiają różne formy przeciwstawiania się niemieckim okupantom. Wyjaśnij, w jakim celu były prowadzone takie działania.

Uwaga: „Szkop” to pogardliwe określenie Niemca używane przez Polaków w czasie wojny; Pawiak to warszawskie więzienie, w którym Niemcy przetrzymywali między innymi aresztowanych członków polskiego podziemia, w tym „Rudego”.

A.

B. _____

C. _____

D. _____

Powstańcza barykada

1. Uzupełnij tekst.

Dnia 1 sierpnia _____ roku o godzinie _____ w Warszawie wybuchło powstanie. Powstańcy byli _____ uzbrojeni, jednak dzielnie walczyli z _____. Niestety, z powodu braku amunicji i żywności oraz olbrzymiej przewagi wroga po _____ dniach walki powstanie upadło. Zginęło ponad _____ tysięcy ludzi, a polska stolica została niemal _____.

2. Fotografie przedstawiają rekonstrukcje ubiorów uczestników powstania warszawskiego. Przyjrzyj się zdjęciom i wykonaj polecenia.

A. Napisz, jak są ubrane osoby przedstawione na fotografiach.

B. Jaką funkcję w okresie powstania pełniła dziewczyna?

Co o tym świadczy?

C. Co świadczy o tym, że chłopiec jest żołnierzem powstańczego wojska?

D. Jakie zadania w czasie powstania warszawskiego wykonywali jego najmłodsi uczestnicy?

23. Żołnierze niezłomni

1. Przyjrzyj się mapie ukazującej zmiany granic państwa polskiego, które nastąpiły w wyniku II wojny światowej, i wykonaj polecenia.

- A. Zaznacz czerwonym kolorem ziemie utracone przez Polskę w wyniku II wojny światowej.
- B. Zaznacz zielonym kolorem ziemie włączone do Polski w wyniku II wojny światowej.
- C. Skorzystaj z mapy na stronie 45 podręcznika i napisz, które regiony zostały włączone do Polski w 1945 roku.

2. Przeczytaj poniższe zdania i określ, czy są poprawne. Przy zdaniach poprawnych wpisz literę P, a przy niepoprawnych – N. Zdania zawierające błędy zapisz w poprawnej wersji.

- A. II wojna światowa skończyła się w 1939 roku. ☐
- B. Po II wojnie światowej rządy w Polsce objęli komuniści zależni od Niemiec. ☐
- C. Z rozkazu komunistycznych władz aresztowano tysiące żołnierzy Armii Krajowej. ☐

- D. Aresztowani członkowie AK byli torturowani i mordowani przez komunistów. ☐
- E. Zamordowanych żołnierzy AK komunistyczne służby uroczystie chowały na cmentarzu na warszawskich Powązkach. ☐

3. Dopasuj informacje do postaci ukazanych na fotografiach. Może się zdarzyć, że ten sam opis będzie pasował do obojga bohaterów. Pod fotografiami zapisz, kogo przedstawiają, oraz zanotuj litery, którymi oznaczono odpowiednie informacje.

- A. Udział w wojnie o granice II Rzeczypospolitej.
- B. Udział w wojnie obronnej w 1939 roku.
- C. Ucieczka z obozu koncentracyjnego Auschwitz.
- D. Walka w szeregach AK.
- E. Śmierć rodziców podczas wojny.
- F. Udział w powstaniu warszawskim.
- G. Uratowanie z więzienia przez partyzantów.
- H. Tworzenie tajnej organizacji niepodległościowej po zakończeniu II wojny światowej.
- I. Uwięzienie i zamordowanie przez komunistów.
- J. Odnalezienie grobu i uroczysty pogrzeb.

24. Bohaterowie Solidarności

1. Wykonaj polecenia dotyczące historii Polski w okresie po II wojnie światowej. Przy każdym z wymienionych poniżej wydarzeń zapisz odpowiedni rok wybrany z ramki.

1970 • 1980 • 1956 • 1989 • 1981 • 1976

Ogólnopolskie strajki zakończone podpisaniem porozumień sierpniowych – _____

Krwawo stłumione wystąpienia robotnicze w Poznaniu – _____

Rozmowy okrągłego stołu – _____

Krwawo stłumione wystąpienia robotnicze w Szczecinie, Gdańsku i Gdyni – _____

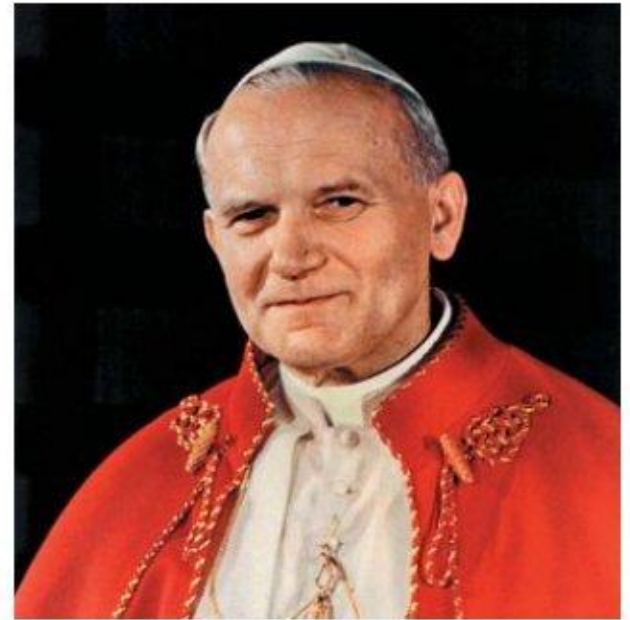
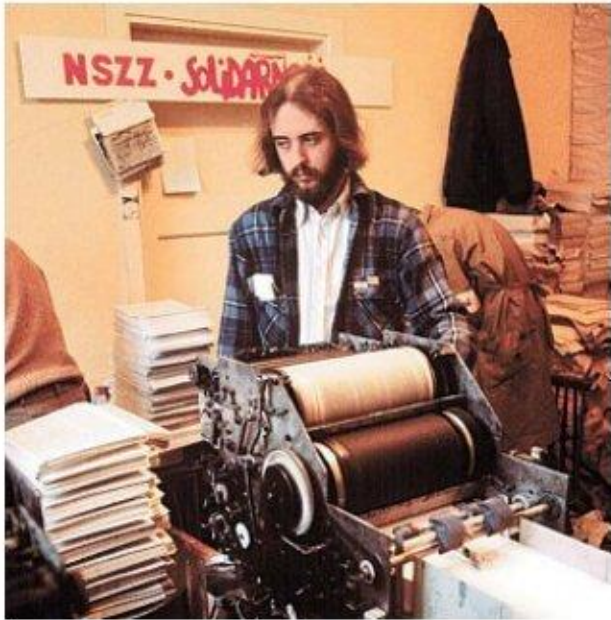
Protesty robotnicze w Radomiu, Ursusie i Płocku – _____

Wprowadzenie stanu wojennego – _____

2. Uzupełnij tekst. Pomogą ci w tym ilustracje zamieszczone na sąsiedniej stronie.

Dnia 13 grudnia 1981 roku w Polsce ogłoszono stan wojenny. Na ulicach pojawiły się patrole milicji i _____. Władze oficjalnie rozwiązały _____.

W odpowiedzi na posunięcia rządzących do strajku przystąpili _____ z katowickiej kopalni „Wujek”. Strajk został krwawo stłumiony – milicja zastrzeliła dziewięciu protestujących. Mimo represji stosowanych przez władze Solidarność prowadziła podziemną działalność. Powstawały między innymi tajne _____. Wielu księży starało się podtrzymywać Polaków na duchu. Najsłynniejszym z nich był ksiądz _____, który został zamordowany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Nadziei na zmianę sytuacji dodawały Polakom kolejne pielgrzymki papieża _____ do ojczyzny.

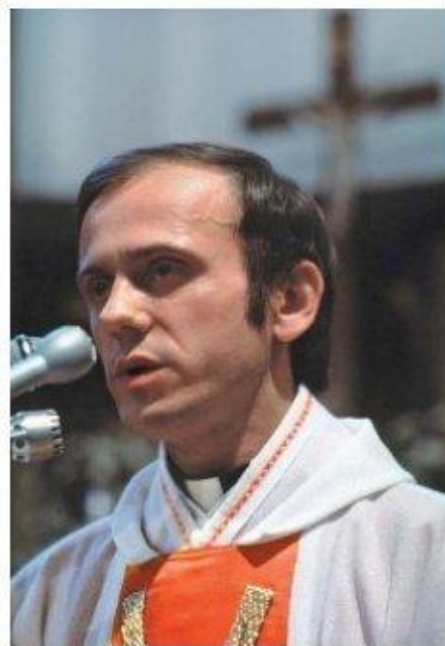

- * **3.** Wyjaśnij znaczenie słowa solidarność, które stało się nazwą powstałego w 1980 roku Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego. Dlaczego związkowcy przyjęli właśnie taką nazwę? Możesz skorzystać ze słownika języka polskiego.

25. Papież Polak

1. Na fotografiach przedstawiono dwóch wybitnych duchownych powojennej Polski (jeden z nich został wspomniany w poprzednim rozdziale). Napisz, kogo przedstawiają zdjęcia.

2. Odpowiedz krótko na pytania dotyczące życia Karola Wojtyły.

A. Kiedy się urodził? _____

B. Gdzie się urodził? _____

C. Co i na której uczelni studiował? _____

D. Kim został w 1946 roku? _____

E. Jak nazywali go studenci, z którymi udawał się wycieczki? _____

F. Ile miał lat, gdy został biskupem pomocniczym w Krakowie? _____

G. Kiedy został wybrany na papieża? _____

H. Jakie przyjął imiona jako papież? _____

I. Ile państw odwiedził jako papież? _____

J. Gdzie i kiedy dokonano zamachu na jego życie? _____

K. Kiedy po raz pierwszy jako głowa Kościoła przybył z pielgrzymką do ojczyzny?

L. Kiedy zmarł? _____

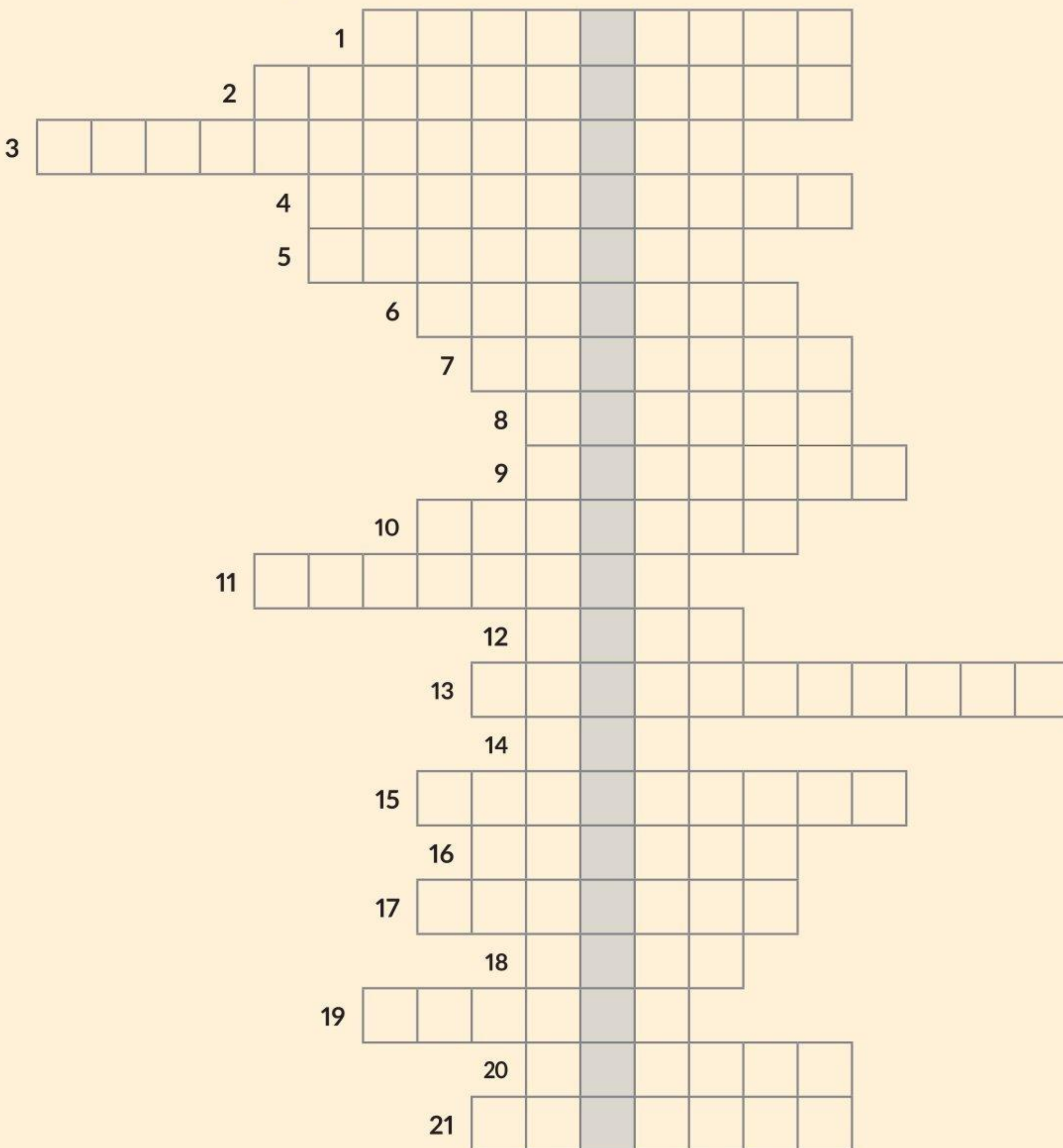
M. Ile lat po śmierci został ogłoszony świętym? _____

3. Wiele osób uważa, że Jan Paweł II był najwybitniejszym Polakiem w historii. Bez wątpienia była to postać niezwykła. Uzupełnij diagram. W ramkach wpisz największe, twoim zdaniem, dokonania papieża Polaka.

To już znamy, powtarzamy

1. Rozwiąż krzyżówkę. Hasła, które odnoszą się do lekcji dodatkowych lub materiałów *Poznaj to, co nieznane*, oznaczono gwiazdką.

1. * Wybuchło w Warszawie w 1944 roku.
2. Nazwa związku zawodowego, który powstał w Polsce w 1980 roku.
3. * W czasie powstania warszawskiego opatrywała rannego żołnierza.
4. * Najechali Polskę w 1920 roku.
5. Państwo, które napadło na Polskę 17 września 1939 roku, to Związek
6. Oddziały wojskowe, które Józef Piłsudski współtworzył podczas I wojny światowej.
7. Premier, który w II Rzeczypospolitej wprowadził do obiegu nową walutę – złoty polski.
8. Najwyższy rangą dostojnik Kościoła katolickiego w państwie. W Polsce był nim między innymi kardynał Stefan Wyszyński.
9. Polska podziemna organizacja harcerska działająca w czasie II wojny światowej to Szare
10. Polski oficer, który dobrowolnie dostał się do obozu koncentracyjnego, a potem stamtąd uciekł. Zamordowany po wojnie przez komunistów.
11. Rodzinne miasto Jana Pawła II.
12. Skrót nazwy partii komunistycznej sprawującej rządy w powojennej Polsce.
13. Polski ksiądz, zamordowany przez komunistyczne służby, kapelan Solidarności.
14. Skrót nazwy okręgu przemysłowego powstałego w II Rzeczypospolitej.
15. Marszałek, naczelny wódz, współtwórca niepodległości Polski w 1918 roku.
16. Najwyższy zwierzchnik Kościoła katolickiego na świecie. W 1978 roku godność tę objął Karol Wojtyła.
17. Działania prowadzone przez harcerzy w okresie okupacji w celu podtrzymania Polaków na duchu i uprzykrzenia życia Niemcom to mały
18. Pseudonim Aleksego Dawidowskiego, harcerza, który zmarł od ran odniesionych w czasie akcji pod Arsenalem.
19. Miasto portowe wybudowane w Polsce w latach 20. i 30. XX wieku.
20. Forma protestu polegająca na zaprzestaniu pracy.
21. Polska podziemna formacja wojskowa z okresu II wojny światowej to Armia

Hasło: _____

Hasło krzyżówki to nazwa, którą zaczęto określać Polskę po 1989 roku, czyli po upadku komunistycznej władzy. Wyjaśnij, dlaczego przyjęto właśnie taką nazwę (pomoże ci w tym podpis do mapy na stronie 151 podręcznika).

2. Zastanów się, która z omawianych na lekcjach postaci najbardziej zasłużyła się dla Polski w XX wieku. Stwórz samodzielnie lub z koleżankami i kolegami ranking polskich bohaterów XX stulecia. Umieść ich na zamieszczonym poniżej podium – wpisz imiona i nazwiska. Uzasnij swój wybór.

[illegible]

Spis przytoczonych tekstów

s. 50 Jan III Sobieski, list do królowej Marii Kazimiery, cyt. za: *Upadek międzynarodowego znaczenia Polski w wieku XVII–XVIII*, oprac. Z. Libiszowska, Warszawa 1960; s. 63 Tadeusz Ostrowski, Wacław Kazimierz Graba-Łęcki, *Pierwsza kadrowa*, cyt. za: W. Panek, *Polski śpiewnik narodowy*, Poznań 1996

Źródła ilustracji i fotografii

Okladka: s. I (orzeł Anny Jagiellonki) Jan Morek

Tekst główny: s. 3 (grosz krakowski) K. Bałakier/Muzeum Narodowe w Warszawie, (akt unii lubelskiej) Z. Wyleżyński/Archiwum Główne Akt Dawnych, Zb. dokumentów pergaminowych, sygn. 5627, (flaga) yui/Shutterstock.com; s. 4 (szlachta) Walhalla Inscenizacje Historyczne fot. Rafał Grzesiak/WSiP, (hełm) Walhalla Inscenizacje Historyczne fot. Rafał Grzesiak/WSiP; s. 6 (jeź) Eric Isselée/Shutterstock.com, (nauczycielka) Alexander Rath/Shutterstock.com, (tory) JVrublevskaya/Shutterstock.com, (ciastko) Ruth Black/Shutterstock.com; s. 7 (lokomotywa) Julian Matulaniec/WSiP, (rycerz) Piotr Ratajski/Overline/WSiP, (piramida) Patryk Kosmider/Shutterstock.com, (laptop) vlad_star/Shutterstock.com, (człowiek prehistoryczny) Wiesław Dojlidko; s. 8 (archeolog) AMR NABIL/ASSOCIATED PRESS/FOTOLINK/East News; s. 9 (dwie nogi) blessings/Shutterstock.com, (osiem nóg) Groome/Shutterstock.com, (garnek) Richard Peterson/Shutterstock.com, (jabłko) alexapro/Shutterstock.com; s. 10 (miecz) Craig Wactor/Shutterstock.com, (naczynie) Michał Dąbski, Studio MD, (akt unii lubelskiej) Z. Wyleżyński/Archiwum Główne Akt Dawnych, Zb. dokumentów pergaminowych, sygn. 5627, (list) Arkady Mazar/Shutterstock.com, (biżuteria) Jason Bennee/Shutterstock.com, (księga) Neil Lang/Shutterstock.com; s. 11 (talerz) Olemac/Shutterstock.com; s. 12 (zegar słoneczny) A.S.Floro/Shutterstock.com, (zegar kominkowy) Zvonimir Athletic/Shutterstock.com, (smartfon) Alexey Boldin/Shutterstock.com, (zegar wieżowy) Sarah Quill/Bridgeman Art Library/PhotoPower, (zegar na łańcuszku) RTimages/Shutterstock.com; s. 20 (ojciec z córką) Edyta Pawłowska/Shutterstock.com, (kobieta) Leonid and Anna Dedukh/Shutterstock.com, (znak) Zeljko Radojko/Shutterstock.com, (bat) sarah2/Shutterstock.com, (kot) REDSTAR.IN.UA/Shutterstock.com; s. 25 (godło Polski) Hal_P/Shutterstock.com; s. 27 (miasto) Dmitry Berkut/Shutterstock.com, (wieś) Marek Ostrowski, (złota kaczka) Marcin-linfernum/Shutterstock.com, (Syrenka) G. Bryk/WSiP, (bazyliśzek) Łukasz Zandecki/BewWorld/BE&W, (Boruta) Krzysztof Chojnacki/EAST NEWS, (Janosik) Daniel de Latour; s. 29 (Jan Matejko, *Jadwiga*) public domain; s. 33 (Bolesław Chrobry) Daniel Rudnicki; s. 34 (jabłko, miecz, korona) Wojciech Siwik, (tron) arrogant/Shutterstock.com; s. 35 (zakonnicy) Piotr Ratajski/Overline/WSiP; s. 36 (Jan Matejko, *Kazimierz Wielki*) public domain; s. 39 (rycerze) Daniel Rudnicki; s. 40–41 (Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*) Muzeum Narodowe w Warszawie; s. 43 (paź, giermek, rycerz) Walhalla Inscenizacje Historyczne fot. Rafał Grzesiak/WSiP; s. 47 (grosz krakowski) K. Bałakier/Muzeum Narodowe w Warszawie, (chorągwie krzyżackie) public domain, (*De revolutionibus...*) public domain, (włócznia św. Maurycego) Jan Morek, (kwatery z Drzwi Gnieźnieńskich) Kazimierz Molski/WSiP; s. 48 (Pieter Claesz Soutman, *Zygmunt III Waza*) public domain, (portret z warsztatu François Quesnela, *Henryk Walezy*) public domain, (Stefana Batory) Wikipedia [public domain], (wąż) fivespots/Shutterstock.com, (nurek) Valentyna Chukhlyebova/Shutterstock.com; s. 49 (kret) Santia/Shutterstock.com, (kran) Chepko Danil Vitalevich/Shutterstock.com, (Jan Szwankowski, *Jan Zamoyski*) public domain; s. 51 (Brodero Matthisen, *Stefan Czarniecki*) public domain, (Augustyn Kordecki) public domain, (Jerzy Sie-miginowski-Eleuter, *Jan III Sobieski*) public domain; s. 52 (Marcello Bacciarelli, *Portret Stanisława Augusta w stroju koronacyjnym*) Jerzy Lileyko/Wikipedia [public domain]; s. 53 (Canaletto, *Krakowskie Przedmieście*) public domain, (Marcello Bacciarelli, *Portret Stanisława Augusta z klepsydrą*) public domain, (*Elementarz...*) public domain;

s. 56 (Brodero Matthisen, *Stefan Czarniecki*) public domain, (January Suchodolski, *Wjazd Jana Henryka Dąbrowskiego do Rzymu*) public domain, (Jacques-Louis David, *Napoleon*) public domain, (Kazimierz Wojniakowski, *Tadeusz Kościuszko*) public domain; s. 59 (dzieci z Wrześni) public domain, (wóz Drzymały) Danuta Łomaczewska/East News; s. 60 (Maria Skłodowska-Curie) public domain; s. 62 (Józef Piłsudski) NAC, (Roman Dmowski) NAC; s. 64 (Jerzy Kossak, *Cud nad Wisłą*); s. 65 (Eugeniusz Kwiatkowski) NAC, (Gdynia) Michał Suffczyński; s. 67 (mur) @cam/Shutterstock.com, (napis na murze) NAC; s. 68 (napis na tablicy ogłoszeniowej) CAF/PAP, (tajne nauczanie) Archiwum Akt Nowych, (żołnierze batalionu „Parasol”) NAC; s. 69 (mały powstaniec, sanitariuszka) Walhalla Inscenizacje Historyczne fot. Rafał Grzesiak/WSiP; s. 71 (Witold Pilecki) Laski Diffusion/East News, (Danuta Siedzikówna „Inka”) Archiwum IPN; s. 73 (stan wojenny) PAP/Jerzy Undro, (demonstracja Solidarności) Zbyszko Siemaszko/FORUM, (górnicy) PAP/PAI/Jan Morek, (podziemna drukarnia) BOCCON/SIPA/East News, (Jerzy Popiełuszko) Erazm Ciolek/Forum, (Jan Paweł II) Probst/ullstein bild/BE&W; s. 74 (Stefan Wyszyński) PAP/CAF, (Jerzy Popiełuszko) Chris Niedenthal/FORUM; s. 75 (Jan Paweł II) Henri Bureau/Corbis/VCG via Getty Images

Mapy: s. 14 (II Rzeczpospolita i Polska współczesna) Adrian Bergiel; s. 15 (Polska w czasach Mieszka I) Adrian Bergiel, (Stare Miasto w Warszawie) Adrian Bergiel; s. 23 (regiony Polski) Adrian Bergiel; s. 29 (Polska współczesna) Adrian Bergiel; s. 30 (Polska Mieszka I i współczesna) Adrian Bergiel; s. 38 (Polska i Litwa w XV w.) Adrian Bergiel; s. 45 (miasta związane z Mikołajem Kopernikiem) Adrian Bergiel; s. 46 (zmiany granic państwa polskiego) Adrian Bergiel; s. 55 (rozbiory Polski) Adrian Bergiel; s. 70 (II Rzeczpospolita i Polska po 1945 r.) Adrian Bergiel